

УТЮЗНИЦА

читанка
про недільні
школы

Не годна єдна малинька книжка вернути вшитко того, што ся стратило за десятиліття. Жебы представити вшитких авторув, котрі бы туй мали быти, требало бы хоть диясь такых. Они щи будут напечатані. Про нас, пудкарпатських Русинув, котрі сьме туй, у нашуй утцюзнині не уд учора и тямиме свою правдиву історію, любиме свою утцюзнину, приліпляєме ся ид свому языку и культурі. Про каждого, ко хоче дузнати ся булше, ги є у школьных програмах.

Александр Духнович

Мамко, куп ми книжку

*Мамко, мамко, куп ми книжку,
тінту, папірь и табличку,
бо я пуйду до школы
учити ся по воли.*

*Там ся учат, як на світі
треба мудро, чесно жити,
як ся треба справовати,
жебьы всягды чисть дусти.*

*Я бы вшитко хотів знати
и чесно ся справовати.
Куп ми, мамко, книжиньку,
хоть лем таку малиньку.*

*Помяник Александру Духновичови у Пряшові.
Скульптор Гелена Мондич*

Утцюзнина*

Ци знаєте, што то утцюзнина? Коли пустите ся у дорогу ид родичам, кажете: идеме дому. Коли дуйдете, говорите: слава Богу, дома сьме. Значит, так розумієте, же утцюзнина тото місто, де бываєте, авадь майбулше тото село ци город, де сьте ся воспитовали и уростали.

Най буде так. Утцюзнина — не иншое, як обычайное жилище, котрым вас Божое провідіня убдаровало; утцюзнина не иншое, як вы самі и ваші родакы. Ци любите утцюзнину? Де бы сьме не любили нашое бываня и зимлі, котрі нас годуют, де бы сьме не любили самых себе и наших родакув! Де бы сьме не любили тото село, варошик, город, де сьме ся родили, де умерти хочеме, обы наші кості змішали ся из кустьми наших умерлых предкув!

На мое звіданя сьак удповість каждый, у котрум є хоть мало чувства. Не лем словом удповість — и ділом укаже. Кидь ёго бываню, урожаю ёго землі, вадь ёго фамілії грозит опасность, ун готовый іх обороняти, кидь треба и жертвованём свого живота.

Што бы сьте повіли за такого чоловіка, котрый, коли горит ёго хыжа, утікне, лишит погыбати своих дітий в огни, коли бы годен був іх всіх услободити? Казали бы сьте, ож гуршый уд звіря.

Дотепирь вшитко у порядку. А кидь бы горіла сосїдова хыжа, авадь дись дале уд вас був пожар: ци гасив бы-сь и чому?

Гасив бых первый раз из повинности ко ближнѣму, другый раз зато, жебы огинь дале ся не росширив, а так и моя хыжа не имила ся. Про то, аж хочеш заваровати свою хыжу, мусиш боронити всї дома у селї.

Утцюзнина — се не лем моя хыжа, моя земля и мое газдуство, но и хыжа, земля и газдуство моих сосїдуд, мого села, округа, края; словом, каждое бываня, каждая земля и скотя, каждая слаба жона и мала дїтина, находячі ся у моужой державї. Сесе утцюзнина, котру общыма силами треба нам обороняти.

Ведно всяку опасность переможеме. Єден тонкый прутик и слабый дїтвак годен зломити, айбо зьяжїт ведно снуп прутя, та й уверстный чоловік не побирує го зломити! Зато общыма силами маєме обороняти утцюзнину. Кому помагаєме, коли робиме на добро свої утцюзнины? Самым собі, нам всїм! Любїм и сокотїм нашу утцюзнину!

Петро Муранка

Лїто

Над полями стоит лїто,
овсик русый чеше вітер,
на толоках стоколосам
заплїтає зелен-косы.

Пахне терен и черишня,
свербиустка ружовіє,
Лемковина моя днишня,
тепла-тепла, як надїя.

Александр Павлович

У чужині

Я нещастний
в чужум краю,
як сирота жию я,
все о тобі я думаю,
родная зимлѣ моя.

Александр Павлович

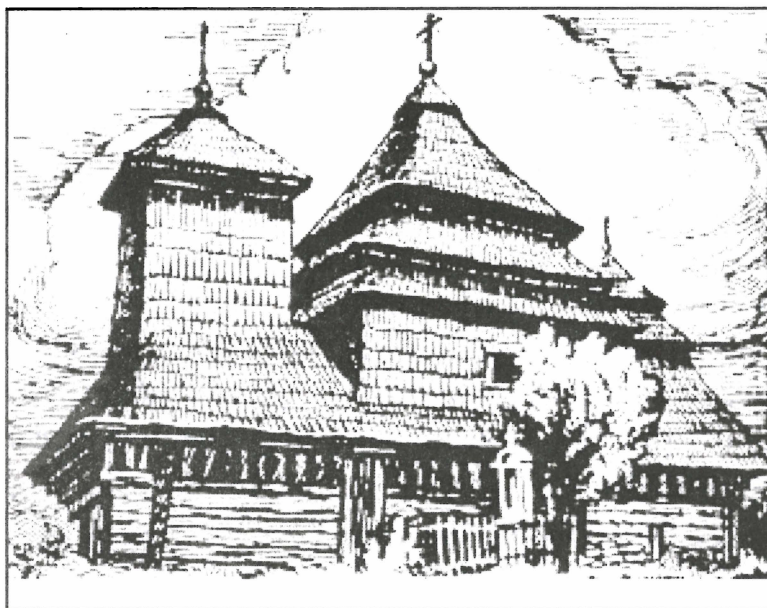
Там, де Бескіды, Карпаты,
там, там моя отчина,
там жиє муй отиць, мати,
сестры, браты, родина.

Они за мнов ся старают,
як я жию в чужині,
я за нима воздыхаю
и по сто раз в годині.

О родная зимлѣ мила,
розмышляю о тобі,
твоя маґнетова сила
мене тягат ко собі.

Не тішат ня чужі краї,
їх роскошы, угоды.
Думаю на горы, гаї,
студничок свіжой воды.

Милы, милы ми Бескіды,
де жиє мое племня,
там де жили ми прадіды,
там жити хочу и я.

Цирьков в Ужску

Побаламучений паук*

Єдно красное рано місяця септембра у воздуху літало много довгих и тониньких паучин. Єдна паучинка запряла ся у высокоє дерево и малый воздушный вандрувник, малинький паучок, переліз из свого білого човна на вітвы дерева. Нараз ўпустив из себе нову паучину, кониць юй присилив ид виршнёви дерева, а пак испустился по нюй онь до пня дерева. Там найшов великий корч и ймив ся до работы: зачав прясти сїтьку. Вирьх тої сїтькы приязав ид довгому волокну, на котрум спустился, а кунці — ид прутю корча.

Так зріхтовав дуже файну сїтьку, из котров легко имляв собі тулько мух, кулько лем хотїв. Через дакулько днюв паукови сїтька віділа ся уже мала, зачав єї побулшати. Дякуючи тому довгому волокну и се му удало ся. Коли рано блискачі капкы росы убсыпали сїтьку, віділо ся, гибы драгомїты блищали на нюй пуд сонцём.

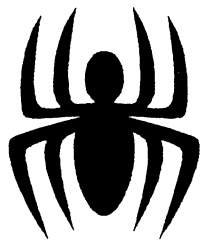
Паук дуже гордив ся своєв роботов. Ун из дня на динь тыв, ўкохав собі великий гембиць. Уже и не хотїв віровати, же на зачатку осени цуравый и голодный прийшов ту из виршня дерева.

Раз пробудив ся паук у злуй дяці. Час був мрачный, мухы нигде не відіти, што має робити у сякий смутный осінній динь?

—Иду, пруйду ся по сїтьці,— подумав собі.— Поникаю, ци не треба дагде дашто

поладити.

Як адсяк прохожовав ся, раз лем на вирьх-
ным кунци сїтькы стямив довгоє волокно и не муг
собі представити, што тото є. За другі волокна знав:
сесе веде сюды, ид кунцю зломеної голузы, тото
другое — туды, ид пню дерева. Паук спознавав
каждый прутик и каждое волокно, айбо сесе едно
довгоє волокно што туй глядат? А притум щи веде
горі, просто горі у воздух! Што се може быти?

Паук натяг ся на
задні лабы и своима
многыма очами зачав
позирати горі. Нич из
того! Сесе волокно не
має кунця! Хоть кулько
позирай, тягне ся в не-
беса.

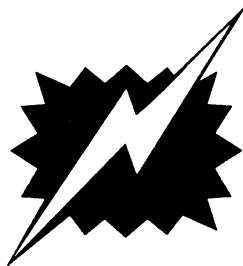
Чим дале думава па-
ук, тым гурше ся наїдав.

Нашто сесе довгоє во-
локно, што ся тягне горі? Тадь правда, паук жив
дуже добрі и забыв за тото, же едно рано и ун сам
по сёму волокну спустился. Не стямив уже и на
тото, який хосен мав ун из сёго волокна, коли зачав
прясти свою сїтьку и коли майпотум побулшав єї.
Лем тото едно відів, же туй веде горі довгоє, без
ніякого хусна стоячое волокно, котрое висит у
пустум воздухі.

—Гет из ним!— изгой-
кав паук сердито и роскусив
довгоє волокно...

Сітька паукова у тот мо-
мент распала ся... и коли паук
прийшов ид собі, лежав слу-
тый пуд корчом, а блискача,
стріберна сітька, ги една мокра рянда, убвила го.

У сись мрачный слотяный динь став ун
жебраком, ёго робота ся знищила в єднуй секундї
зато, бо не порозумів хосен волокна, ведучого горі.

Анна Галчакова

Нигда не забуду, з якого єм роду

Напоминала ня
все моя мамочка,
жебы-м памятала,
же я Русиночка.

И нянё казав ми,
же часом ся стават,
же дако народность
свою запродават.

Чажко як дітина-м
могла похопити,
як то мож народность
свою потупити.

Як бы-м на ярминку
народность продала,
та я бы уд ганьбы
пуд зимлю пропала.

Рисунок Веры Вацовой

Пуд зимлю пропала,
уд світа ся скрыла:
яка же пак я бы
Русиночка была?

Не буйте ся, мамко,
не буйте ся няню:
на свою народность
не допуцу гану.

Удколи сьте знесли
ми колыску з поду,
та я происхожу
з русинського роду.

Колыска парадна,
шумно ціфрована,
в котруй ня плекала
моя люба мама.

Зо співанков руськов
мене приспавала,
динь-нуч ми співала,
у нюй колысала.

И співанка наша
ми вшитко повіла,
и я свої діти
співати навчила.

Сї бабини новты
и внуки ми знають,
и вни перед каждым
ся з тым нахваляють.

Не каждому знесли
колыску из поду,
жебы не забыв ся,
якого вун роду.

Осінь*

Дня 22. септембра сонце взыйде у шість годин рано и зайде у шість годин навечур. Нуч буде руна днёви (осіиня денно-нучна руность). Потому дні станут фурт куртші, а ночі довжі. Сонце пуйде пониже, буде давати менше світла и тепла, природа зачне ладити ся на спочивок. Чимдале холоднійший вітер задує, небо ся затягне мраками и ймит ся падати постійный дождь. А тепирь ши доста часто світит сонце, радо вітаєме ёго и цілу природу. Воздух чистый и свіжый, лісы и горы якбы приближали ся ид нам. Приходит осінь, богата осінь.

В садах засиніли ся сливы, зачерленіли и зажовтіли ся яблока и грушки, ұлупили ся оріхы. Газды зберают пристиглі овочі, айбо мерькуючи,

обы не потовкли ся. Газдынї из загород уберают зеленину, заварюют на зиму, уберают и кладут у черепы цвїты.

На южных збочах гор красуют ся онаднї грезна. Як пристигнут, зачне ся винобраня.

Поля спустїли. Зерно уже звезли. Стыр-нянку доорюют, а сїм-там уже и засївають зерно на слїдучый урожай.

Дерева и вшеляка ростица спущат свое шатя-листя на зимлю. Не потребує го на зиму. В яри и в лїтї дыхала ростица листями, як чоловік плюцями. Восени робота листя кончат ся и оно убпадує.

И по лїсах уже не чувати веселый спїв потят, охабили вни лїс и котрой куды порозлїтали ся: ци у типлї краї, ци попрятали ся, ци прилитїли ближе ид убыстям, бо туй ся все даяка їда трафит.

Затихло вшитко, бо чувствує, же приближат ся зимушнїй сѡн.

**Ко на яри орав,
тот не буде взимї голоден**

Анна Галчакова

Осінь в лісі

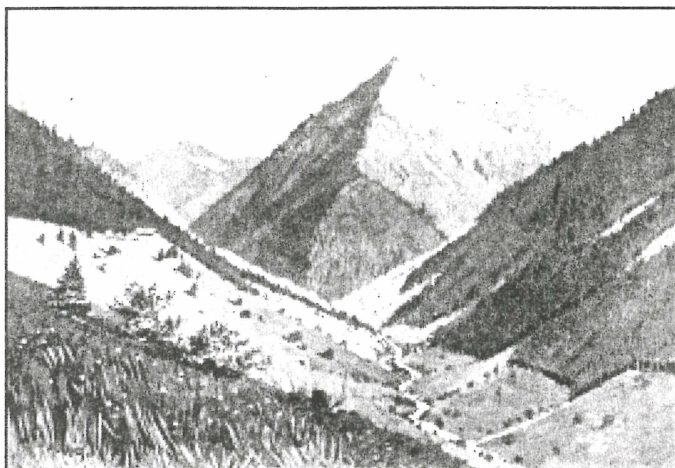
Котулят ся листок
дале, щи май дале,
мішат ся з тамтыма,
што щи влонї впали.

Вслухую ся в тихо,
штось там гибы пискло:
то уже напослед
сердце ковгло в листку.

Шум и шухот листя —
з деревом прощаня;
што їх туй упало —
не до зрахованя.

Наш край

Мы, Русины, уд самого вершка Бескідув долу до пудошвы грункув до тої лінії жиєме, де берегы уклячают на широку ровінь малярську, то є меже горами, попуд грунками и берегами, долу тьма долинами, котрыма рікы из гор на ровінь біжут. Подаякісь щи у зворины ся позапыхали, удкы поточата и воды ся ллют и долу ся качают. Усягды хащі, зворы, рінкы, каміня, скалы, так ги старі письма звыкли о хутари каждого села казати, ож «хутарь му дуже, барз мізерный, земля їм хащовата, скалиста, гориста, усягды и у вшиткых бесплодна.» Цілый край нич, ги самі туй ширші, там узші долины, гибы быв даякый великан страшні корыта помеже горы наклав. Долу у долинах в яри спека, а по вершках и тогды студений вітрик віє. В осени и в яри морозы майже каждого року великі шкоды чинят. Зима скоро настане, и тверда, и довго держит. Сніг зазвычай так великий паде, же доку люде путь не протопчут, и ходити и везти ся ледвы мож. Даколи через нуч такый упаде, же рано чиядь и кучу не годна отворити. Чим булше снігу, тым гурше пак повіни. Коли зима довго ся тягне, трафит ся, и то не рідко, ож весна скоро и нагло настане, ид тому пак сніг великий намах топити ся зачне — тай повінь

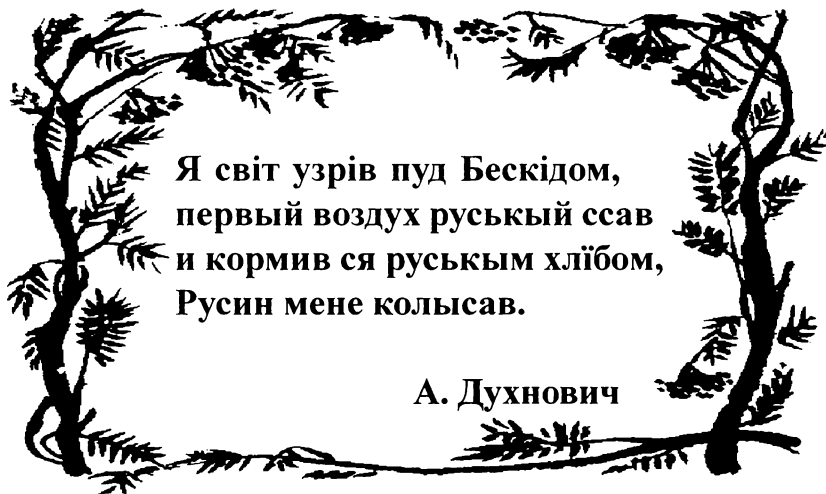
*Пуп Иван, позираючи з урочища Квасный
(різань Г. Морелі)*

готова. Воды — бо рікы дуже ся исхыляют — онь морконят и гучат, так швытко біжут, и не біжут, ай течут и великі шкоды роблят. Што лиш досягнут, пудмыют, убалят и вшитко берут: копиці, кузлы, плоты, кучі, мосты, лавкы, так же приказка у нас, ож «вода забрала».

И то двычи роком: у яри и восени. Бо як люде из поля урожай завезут, даколи и на сесе ледвы достигают, осінь уже настала. Деревы, лісы пожовкнут, листя спаде, и дожді лляти ся зачнут. Хмары цілоє небо заккрыют. Осінь у нас дуже смутна.

Погода булшу участку має у газдуськум животі нашум, ги бы дако думав. Бо хвіля цілый край на дві земледілські полы нам розділяє: раз, де мелай (тенгеріця) ся не зродит, а кидь и зродит

ся, не зазріє, а другый раз, де и мелай садят, и стебловатое ростиця, и колосистое: жито, ячмінь (ярець) и пшеницю сїют. Гентот первый відик є наша Верьховина, а другый — ото Крайня. И так, зачим на Верьховині кліма жестока и свіріпа на всяку, теплоту жадаючу, ростицу — и меже сїв, што нам май треба, на мелай — там горі на Верьховинах майважнійша сїйба и сїмня: овес. Де Верьховина, и де и котра то лінія, доку мелай щи дозріє, доку сут букові и дубові лісы, и де перийдут у смереки и ялиці, всі горазд и добрі знаєме. Діды наші на Верьховинах уці, а на Крайнях свині годовали. Бо гентам уці, а туйкы свині могли легше кормити. Ба — звідав бы дако — ци зуправді так исе было? Ой, тото, братя солодкі, так є и так было и давно.

Я світ узрів пуд Бескідом,
первый воздух руськый ссав
и кормив ся руськым хлібом,
Русин мене колысав.

А. Духнович

Туса

Літний динь уже у змирьку гаснув,
став я там, де в Тису кривулясту
Тур малый зарыват ся без тямкы
так, ги дїтвача у груди мамкы.

Гладко и благинько собі плыла,
берегы широко растулила,
жебы запад сонця, што ю пестив,
нерушено на габах понести.

У гладкому зиркалі багрянці,
як русалкы, вили свої танці,
чув ем каждый крочик їх малинькый,
так гибы чінговик тихо цїнькав.

Туй покровці золоті піскові,
а за нима дале косаловы,
де валы отавы тонкорунні,
як шоры у книжці — такі руні.

Дале ліс, німый и маєстатный,
в потемку уже ладив ся спати,
айбо запад го убсыпав гранёв,
запалив го и крываво зранив.

Там, за Тисов, селочко не видко:
мур таркастый ліщаны, рокыты,—
лем в єднинькум місті, де в нюм прурва,
было відіти церьковну турню.

Тиса. Позад різанёв Густава Келетія

Споминкёв минут щастливокрылых
в нибі хмарочки ружові плыли,
здалеку синіли млінно горы —
се на мене никав Мараморш.

Тишину тоту сяточну мало
лем якоесь потя нарушало,
млин далекий так лем было чути,
гибы дись комарик ся запутав.

На тот бук простачка молодиця
ўйшла из канчовом на водицю,
никавши на мене, начеряла,
тай шіковно гет пошатовала.

Там німый и учареный став ем,
и тихонько в зимлю проростав ем,
в душу тягнуци єї солодкі сокы,
красоту, превічность и высокость.

О природо, о сята природо!
Ко язык твуй повторити годен?
Чим єсь тихша — тым єсь булша сила,
тым єсь красше, ліпше нам повіла!

Пуздно вечур я прийшов на салаш,
там вечиря з плодуд ня чекала.
Довго сьме з цімборами сиділи
и при ватрї тихо говорили.

Меже иншым я казав: «Дурниці
не плещіт за Тису сегіницю,
не остріт на Тисї злі язычкы
де щи в світі є благійша річка!»

Дись по днях избурих ня спросоня
сполошений дикый голос звона.
«Повінь! Повінь!» — звун рычит и поре,
а довкола вже-м увідів море.

Як збісна, што ся з ланца урвала,
дика Тиса рунинов ся гнала,
гать прурвавши, грозно клекотіла,
вшиток світ забрати бы хотіла.

Потовмачив Славко Слободан

*Ясінянська желізна дорога при впадї Білої Тисы до Чорної
(різань Густава Морелі пудля образа Игната Рошковича)*

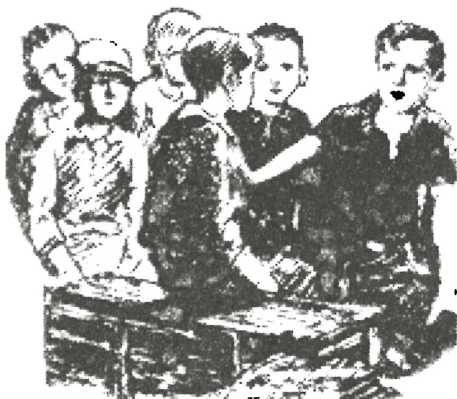
Тиса укырлюе як поточок, называный Тісчора, пуд перелазом Околе на надморськуй высоті 1245 м. Дале, зливши ся з Апшинецькым потоком, называт ся Чорна Тиса. Через 50 км свого тока, повыше Рахова, зливат ся з Білов Тисов и дале несе назву Тиса. Біла Тиса родит ся злитём потокув Балзатул и Говерла. Кажда єдна пудкарпатська річка, каждый поточок, який бы мальй не був, принесе свої воды до Тисы. Довжина Тисы уд укырлі до горла, де вливат ся у Дунай 963 км, а воздухом 455 км.

Василёва удплата*

Юрко и Василь были собі цімборы. Сиділи они в єднуй лавици у школї. Оба ходили каждый ведно до школы, ведно и дому ся вертали.

Василь бѣв тихой натуры, спокуйный. А Юрко горячив ся, запалёвав ся за майменшу друбницу. Айбо Василь знав издержати, погамовати свого приятеля, коли ун убухав гнёвом.

Но сись раз Юрко бѣв дуже неспра-

ведливый сопровтив Василя. Зачав вадити ся из ним, неслушно натулько, же и Василь зачав стопорчити ся. Вада ся закунчила тым, же Юрко ударив Василя у груди. Слызы потекли Василёви з очий. Почуствовав великый жаль до своего товареша, а

тым булшый, бо свидками были многі діти: всі віділи, як Юрко штурькнув Василя у груди.

Заганьбёный пушов Василь дому. Чим дале думав над сёв пригодов, тым май стискало му сердце болём. Не чув болю уд того удара у груди, айбо горів уд ганьбы, же так го цімбора по-

низкутив перед товарешами. Зачала ся пробужовати у ёго сирдцю злость.

Чуствовав, же не лишит таку потупу без удповіди. Мало буде розыйти ся, не сходити ся и не говорити из ним булше. Треба удплатити, як заслужив. Лем ищи не знав, як пумстити ся за свою потупу, хоть знав, ож не пропустит му.

Сидів при оболоку и позирав у загороду. И диво дивотное, не мав у души покуй. Віділо ся му, же зробив якоесь пудлоє діло. Нечайно му ковтла думка:

«А якбы я так помирился из ним?»

Засмівок радости заиграв му на твари. Айбо нараз захмарило ся му чоло, бо подумав:

«А што повідят на сесе мої товареші? Будут ся сміяти из мене. Назвут ня страхопудом. У нас щи нико покривжений не подав первый руку на злагоду. Зазвычай уддавав, авадь хоть лем чекав, ож го перепросят. Хлопці повідят, ож напудив ем ся Юркового пястука!»

Сидів так и не знав, што робити: в ёго душі моцовали ся из собов желаня злагоды из Юрком, ганьба перед товарешами и страх перед їх смішками. Страхопуд — тото майбулша потупа. Фурт звеніло му в ухах слово: «страхопуд, страхопуд, страхопуд...»

И коли сьяк пасовав ся из собов, ож што робити, нова думка му прийшла у голову. Зорвав

ся на ноги и скричав наголос:

«А кидь не поглайхаю ся из страху перед смішками, та не буду страхопуд?»

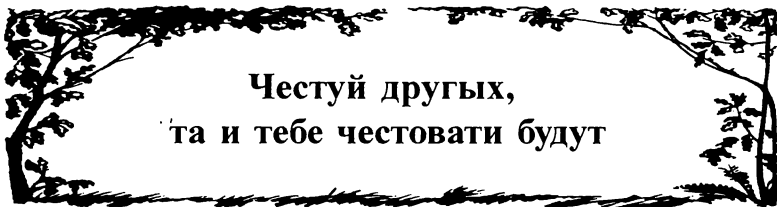
Вубіг из хыжі и просто до Юрка. Аж было лізти через перелаз у їх керт, щи мало завагав. Айбо нараз батром перескочив и уже стояв перед Юрком.

«Не чудуй ся,— каже Юркови,— же я прийшов до тебе. Але, видиш, хочу просити уд тя удпущеня за мою вину. Не серди ся, ож роззлостив ем тя натулько, же-сь ня онь ударив.»

Юрко почирлинів из ганьбы и ледвы го-ден був из ся ўдати пару слов: «Тото я... Тото я винен,— повів дрыжачым голосом. Мені было просити перебаченя уд тебе.»

Хлопці стояли даякі минуты мовком еден против другого, и не позирали собі в очі. Аж туй узяли ся у рамня и слызами їм заблищали очі. Убняли ся щиро и зачали говорити меже собов, як усе. Бавили ся цілый динь, а навечур ўпроводив Юрко Василя онь дому.

Василь ся чув дуже щастливый у сись динь.

Народна співанка

Катунська

Мамко моя, мамко,
сивинькый голубе,
ты ня годовала,
а тебе ко буде?

Ты ня годовала
у моюй малости,
а тебе ко буде
у твоюй старости?

Співат Міланко Ревіляк

Наруд фіглює

—Слава Йсусу Христу!
—Чоботы чищу.
—А кум де?
—Як почищу, так буде.
—Та вы, кумо, глухі?
—Были колись и нові.

Суль*

Ци чули сьте уже таку приказку, ож суль дорожа уд золота? А ци думали сьте над тым, ци зуправді сяк ото є? Представте собі, што бы ся стало, аж бы єден динь щезло вшиткоє золото из землі! Што бы зачали люде, звірята и ростины? Правда, же нич. Правили бы и дале гроші из папіря, а на персты бы натігали не золоті, ай желізні пирстині.

Айбо што бы было, кибы щезла суль?

Ци так, ож велика біда, кидь мамка забуде купити суль? А кой наварит поливку и не посолит ю, та и не їме єї дотуль, докуль мамка не позычит уд сосідкы мало соли.

Про то суль дорожа уд золота!

Суль препотребна є у нашуй страві. Окрем сёго хуснуют много соли на конзервованя мяса, рыб, и другого їстива. Звірята тоже потребууют суль. Щастя, же маеме много соли на земли и пуд землєв.

Глубоко пуд землєв сут грубі вирсті камняної соли. Люде коплют великі бані и уберают суль испуд землі. Напримір, у Солотвинських копалнях добывають каждый динь 40-50 вагонув соли.

На дакотрых містах суль не коплют, ай варят. Та як того годно быти, же на єднум місті суль коплют, а на другум варят?

Сяк зато знае быти, бо на дакотрых містах суль находит ся у твердых, як скала, пасмах пуд землёв. Но трафляют ся и такі міста, де камняну суль розмые вода и так она ўйде на зимлю, не як камняна суль, ай як ропа, авадь соляна вода. Сесю ропу потому варят, и коли вода ся ўпарит из ній, дустанеме чисту суль, як пороховый цукор.

Сут и такі копалні, у котрых суль тверда, айбо нечиста, помішана из другыма мінералами. Таку суль нароком роспустят у воді, а пак варят ю, жебы ся очистила.

У нас суль добывають из солотвинських копален як камяну суль. У приморських краях суль упарюють из морської воды. Морську воду на пісковых берегах запускають у широкі, айбо не глибокі затоні. Позад того, як сонце ўпарит воду, на дні сякої затони убстане чиста суль. Лемже сю треба щи очистити, бо крем кухонної соли содержит у собі щи инші солі, уд котрых обычайно дустае гурькый смак.

Дако бы зазвідав, а як трафило туюлько соли у земну глиболю?

Соляный тунел копалні Солотвино

Удповідь докус проста! Тоты краї, де тепирька суль ся находит пуд землёв, колись были залляті морём. Море помалы ся ўпарило, и суль иссіла ся на дні. Коли море щезло, та суль прикрыли инші вирсті, и так убстала там испятана дотуль, аж люде не прийшли на ниї и не ўкопали ю. А же тото ся не стало за еден динь, каждый знає.

Славко Слободан

Марька їсти варила

Марька малинька
мамку просила,
жебы мамка ю дашто навчила:
солити,
цукрити,
кваснити,
поприти,
и бізунь, їсти варити.

Марьку малиньку
мамка учила,
никай, Марько, як я роблю діло:
солю,
цукрю,
квасню,
попрю,
и бізунь, їсти варю.

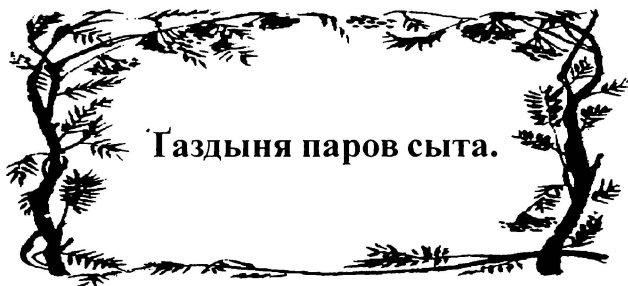

Марька малинька
з мамков робила
вшитко-всячено,
што треба было:

солила,
цукрила,
кваснила,
поприла,
и бізунь, їсти варила.

Нянько їв — Марьку хвалив.
Мамка їла — Марьку хвалила.
Мачатко їло — Марьку хвалило.
А Марька не їла,
бо ся дуже зморила.

Наруд фіглює

—Куме, што нового у вароши?

—Тадь нич.

—Тото добрі, бо до нич и соли не треба!

Хуст*

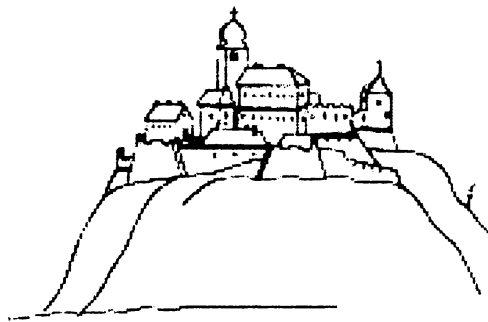
Приходячи до Хуста хоть из котрого боку уже здалеку видиме високий правилної форми берег, а на нюм упинают ся горі руины бівало славного хустського замка. По збочах добрый путь поведе нас онь на вершок. Довкола отворят ся величава панорама. У пудножу груна штокові домы и білинькі хыжі из загородами, гикой малёвані шкатулькы, окружині загородами, кертами, зеленыма таблами полів. Дале ся ве стріберна Тиса и єї сестриця воятлива Ріка. На сївері як рама сєго світлого образа темніют ся сині Карпаты.

Года 1353 король Лудвик Великий (Nagy Lajos, 1326-1342-1382) именовав капітаном замка Доміника Мачку. Из старої листины и тото ся прозрадит нам, ож тогды замок уже стояв и був у властництві мадярських королюв. Сякий замок не могли ўбудовати из года на гуд, зашто и тото можеме повіровати, же зачав го будовати щи Владислав Сятый (IV. Kun László, 1262-1272-1290).

Хустський замок, села и маєткы, што ид нєму припадали, а майпаче сольні копалні у Марамороши мали дуже велику ціну. Про то многі лакомили ся на сись замок и на сесї маєткы и хотїли быти їх панами. Хустський замок и не убстав довго у корольських руках, ай часто міняв

своих панув. Уже зять Лудвика Великого, король Жігмонд (Zsigmond, 1368-1387-1437) ўпустив го из своих рук. Жігмонд много воёвав, а на тото уже и в тых часах требало много гроший. У тых часах привандровав був до Мадярцины из Молдавії войвода Драг и принюс из собов много богатств и гроший. Из королём Жігмондом скоро ся порозуміли. Драг позычив королю гроші, а король ёму передав хустськый замок.

Сыны войводы Драга уже ся писали по малярськы Драгфіями. Коли усіли ся в замку, любили бы были

Замок Хуст в XIII-XIV. столітях

дустати назад и свої гроші. Дотуль докучали королю Жігмонду, же загнував ся на них и подаровав маєткы поблизь Хуста и иншым фаміліям: Переніёвым и Долгаёвым.

Не могли вже тепирь Драгфіёвы сидіти спокойно у хустськым замку и нерушено хуновати ся своима маєтками. Переніёвы и Долгаёвы не дали їм покою и зачали ся з нима вадити, ставати у перекуы. Ож сякі вады и перекуы у тых часах не были невинні благі забавы, мож собі

представити! Так Драгфієвы и недовго могли собі подержати Хуст.

Хустський замок зачав подобати на лопту, што в игрі переходит из рук на руки. Дустала го то една, то друга фамілія, часом перейшов и на корольські руки, а король пак зась подаровав го то єднуй, то другуй немешській родині. Меже многыма панами хустського замка были такі фамілії: Переній, Надошдй, Другет, Бочкай, Бетлен, Редий, Раковцій. Сякыма частыма перемінами зажив Хуст много інтєресного.

Цісарь Рудолф II. (II. Rudolf, 1552-1576-1612) подаровав хустський замок свому генералу Баштови. Башта правиць тогды покоровив був ардяльських панув, забрав уд них много богатства, стрібра, золота, драгомітув. Нигда, видав, му ся за такі богатства ани не сніло. Быв у великуй журі: де тоты поклады скласти, жебы їх уд нёго дако не забрав. Зато дуже ся зрадовав цісарському подарунку и склав свої поклады у хустському замку. Гадав, ож меже сима невбалымыма мурами має їх у беспиці. Айбо замылив ся! Ардяльський князь Стефан Бочкай недовго ўгнав го из хустського замка. Правда, як хроника росповідат, Баштови при помочи польських рыцарюв удало ся на-громажені там богатства ўкрасти из замка. По сёму за єден час панами хустського замка были ардяльські немеші. Красных часув був хустський

замок свідком у часі Ференца Раковця II. Раковцій заложив туй фабрики на стрілний порох, які додавали куруцам потребу муніцію, и на фарбену кожу (кордован, кармазин). У Хусті у тых часах много радили ся у державных ділах. Туй уже 1706-го года, єдним годом скорше, ги на вістнум соймі в Оноді, требовали, жебы

*Хуст. Храм сятої Ержії.
XIII-XIV. столітія*

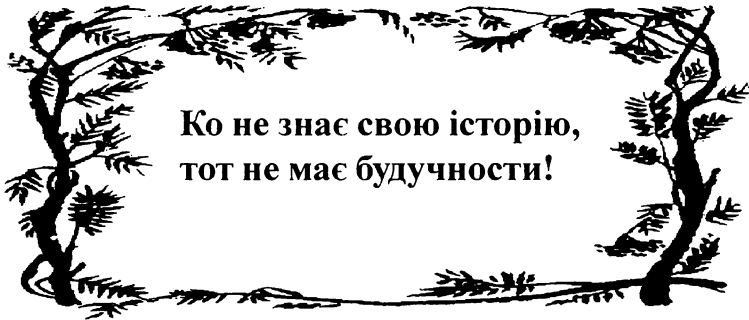
Мадярщина удорвала ся уд Габсбургув.

Упадком Ференца Раковця II. минули славні часы и хустського замка. Прийшли тихші часы. На замкы вже и не была потреба. Хустський замок переходив и дале из рук на руки, айбо нико вже ним не старав ся, нико го не полажовав. 1748-го года страшна буря перейшла хустськым хутарём и великі шкоды поробила у замку. Майже

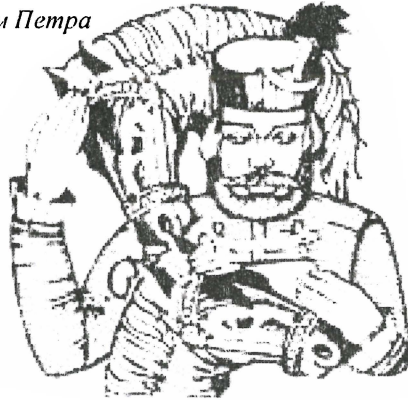
вшиткі будовлі убстали без стріх. Замок не давав уже ўтулку. 1750-го года вшитку муніцію перенесли удсюль до Кошиць и Великого Варадину. У замку убстала ся лем менша варта.

1766-го года друга страшна буря зметелила ся над замковов горов. Запалила ши и тоты будовлі, што дотепирь сяк-так стояли. Замок ся зачав розвалёвати. Яли ся радити, ци го полажовати, ци вхабити на поспас часу. Накониць, Марія Теризія (Mária Terézia, 1717-1741-1780) розказала замок лишити на властну долю.

Так убстали ся из колись славного и невбалимого замка лем теперішні розвалины. Стоят они — помяники нашої давнины — над Хустом и прилакомлюют меже свої муры ши и ныні много туристув.

*Позад рисунком Петра
Петкія*

Народна співанка

Через поле

Через поле верецькоє
иде войсько малярськє,
на периді кунь турицькый,
на нюм сидит хлопиць руськый.

В правуй руці саблю держит,
долу саблєв крив ся цідит,
над тов кривцєв гавран краче,
а за сыном мати плаче.

Не плач, мамко, не жури ся,
не порубав я дуже ся,
лем на трє, на четверо
моє тіло посічено.

Забери мене, мамочко,
справ ми хыжу без облочкув,
справ ми хыжочку темниньку,
світу вшиткому смутниньку.

Грушовський монастирь

Майстаршый монастирь наш быв монастирь грушовський у Марамороши. Основаня ёго поязано з именами войвод Балиці и Драга, што были сыны волошського князя Саса.

1390-го года Балиця и Драг явили ся у Константинополю перед патріархом Антонієм и вручили ёму монастирь грушовський, созданный у чисть с. архістратіга Михаила. Патріарх прияв врученя и ўдав єдну по гречеськы писану листину, у котруй даровав монастирю уимкові церьковні права: право ставропігійськєс, ци же монастирь не пудлежав тамошному єпископу, а быв пудчиненый просто Константинополю. Далє, гумен грушовського монастиря мав право у просторї жуп Мараморош, Берєг, Унг, Угоча церьквы будовати и благословити там жиючых сященикув управляти. Нового гумена убєрати мали право монахы, потомкы Балиці и Драга и у просторї жиючі старші немєші.

Балиця и Драг не потворили ся дати королєм потвердити свою фундацію и Антонієву листину, зато по смерти їх монахы мали много клопоты из сосїдныма немєшами и помалы удпали уд своих прївїлегїй. За короля Матяша (Hunyadi Mátyás, 1440-1458-1490) «волошські» сященикы у же

пудвиржині були білгородському митрополиту, а єпископ мукачовський пуд угварьков, же ун посячує попув, присвоив собі на просторі грушовського монастыря церковну власть.

Як сліда тої борьбы появила ся и тота 1404-годишна листина, котру знаєме, як нашу майдавнійшу письменну памятку.

Перемаганя продовжовали ся из перемінным успівом щи довго, айбо нигда уже не удало ся монастырю дустати назад ставропігійськеоє право. Монастырь зрунтовали пиля 1670-го года калвинські єретики, што розогнали монахув и розграбили иманок монастыря.

Позад рисунком Петра Петкія

Грушовський монастир був у єден час середком нашої культури. При нюм мала существовати перва народна и богословська школа (хотяй и не в теперішнум смыслі), при нюм была уже из зачатку XVI. столітія печатня, де ся печатали наші пирві книги. Печатником туй був Швайполд Фіол, котрый мусів утікнути из Кракова за гусітську ересь. Грушовська печатня не знати коли и як перестала существовати.

Иван Русинко

Шумлят лісы, грают пісні,
гей за давні вікы,
а яличкы ся кланяют
смерекам столітным.
Пльвут хмаркы понад горы —
тихонько, як гуси —
понад горы, понад лісы
из Карпатської Руси.
Уд Тячова, Ужгорода,
над Гуменне, Пряшув,
плывут ид нам милі хмаркы
з вісточков уд наших.
Идут дале над Щавницю,
над татранські турні,
на Шляхтову, Білу Воду,
гет онь до Остурні.

Позад проф. Алексея Петрова

Листина Балиці и Драґа

В архіві Народного Музея в Будапешті 1924-го года найшов єм листину, котра є май-давнійшов писанов памятков пудкарпатських Русинув. Листина написана 1. мая 1404. года. Она не є орігіналом, ай лем копіїв, видав зробенов

Князь Теодор Коріатович

єдночасно з оригіналом — на память вадь про жертвователюв — а оригінал, бізовно, був переданий монастырю. Правопис листины — мішаний румыно-булгарьсько-сербський кириличный. Писарь листины був, ачий, Румын, айбо из тых двоязычникув, што такі звычайні у приграничных пасмах: видко, же добрі знав містну русинську бисїду. Памятка, хотяй румынського происхождения, но має значеня и про Русинув: говорит за їх територію, носит много знакув їх бисїды (сесь, млин, жу́пан, мештер, урик, еден, прижиток), дає давні назвы трёх русинських сел, дає нові податкы за грушовський монастырь с. архангела Михаила, давный культурный центр Русинув. У русинській и руській історичній літературі из XVIII столітія домінує думка, ож цирьков восточного обряда у Пудкарпатю є наслідством Кирила и Методія. Зато основаня монастырюв и епископств удносят ид якмай давным часам. Правда, вшитко туй стоит лем на ганях и натяках. И не знати, ци мож буде — пиля того, же хыблят жерела — на сесе звіданя дустати конечну удповідь.

По своёму содержанию листина 1404-го года не дарованя (донація), ай лем потвиржиня (конфірмація), котрым сыны Балиці, Димитер и Александер потвиржуют, же їх отиць и стрый пожертвовали грушовському монастырю три села «из полём, лісом, водов и вшиткым прижитком».

Чом лем Балицёвы сыны потвиржуют, исе лем ганути мож. Видав, Драг умер скорше уд Балиці, и монастырь дустав уд ёго сынув подобное потвиржиня уже скорше, лем оно, як и маса инших документув на Пудкарпатю, пропало, а до нас лем случайно дуйшла копія листины Балицёвых сынув.

Вообще, не є нияких поведув сомнівати автентичность сєї листины. Окрем сєго, вшиткі спомянуті в нюй особы, фігурують и в инших тогочасных документах.

В інтересах історії и філології, зазначу, треба бы ўдати, зобравши ведно, вшиткі сохранині кириличні документи Пудкарпатської Руси уд майдавна доднись.

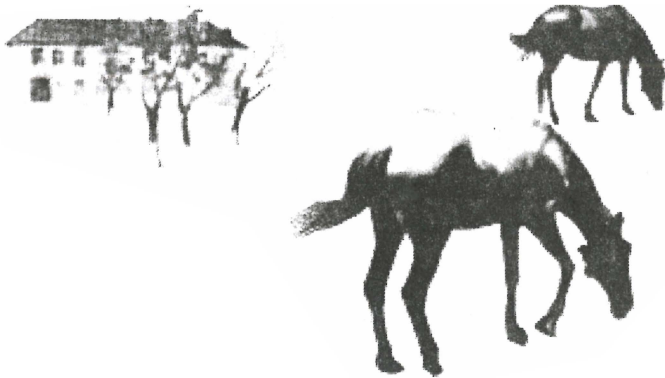
Горянська ротунда. XII-XIII. ст. Наша майдавна дїйна цирьков

Ученый сын*

Сын єдного простого чоловіка учив ся у варошськуй школі. Як на літо прийшов дому у село, отиць говорит гу нєму: «Бирь лем, сынку, граблї, та пуйдеме сїно гребсти.» Сын пудтяг нус и брыва горі и гордо каже: «Учив ем ся всякуй науці, но робутницькі слова позабывав. Што то граблї?»

И з тым пушов на двур, руки заложивши до жебув, и прохожує ся. Раз лем ступит на звирнині граблї, а грабелно луск го по чолові. Зазнав ун назад робутницькі всі слова: «Ёй, прокляті граблї! Як ня погано ударили!»

Марійка Підгірянка

Крумплі

Идут мамка крумплі брати,
и я пуйду помагати,
из охоты, из утіхы
назбираю повні міхы.

А як будут міхы повні,
та приведе братик коні,
пак запряже їх до воза,
крумплі нам дому повозит.

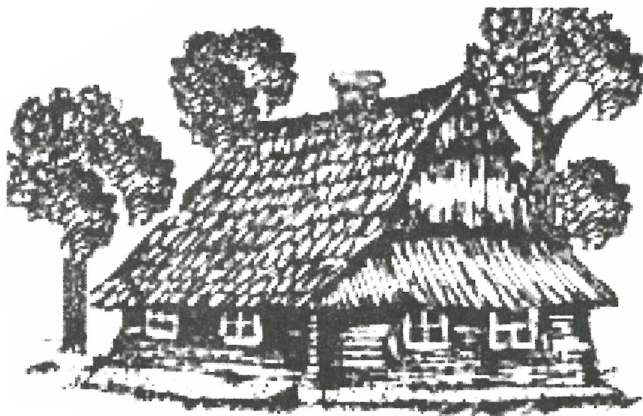
Хвала тобі, Боже милый,
же нам крумплі зародили!
Добрі они посолині,
ци печині, ци варині.

Наша хыжочка

Ты хыжко мила, худобна наша,
ты нам на білум світі майкрасша,
ты нам майкрасша, хыжочко біла,
ты добра, люба, як мамка мила.

Кой ярь пахняча до нас завітат,
кой пиля тебе цвітя росцвітат,
та вижу, хыжко моя схылена,
же ты нам з раю сюды спущена.

А кой зимушні вітры завіют,
кой стріху чорну снігом закрэют,
тогды, ги квочка, вшиткых нас збераш,
и типлі крылця на нас простераш.

Сяты́й Вечур*

Серед нашого народу є много бабонных звычайов, котрі ся щи указують у рuzдяных традиціях.

Як устане рано газдыня, дуже мерькує, жебы діти мыючи ся не розбрызгали воду, бо потому будут кусати блохы. Огинь сама накладе, и сама позерат за ним, жебы грань не упала на зимлю, бо тогды буде много у хыжи свірінькув. Пуйде ўпустит кури тай даст їм їсти из убручá, бо кидь кури на Сяты́й Вечур зобають мелай из убручá, та ці́лый гуд будут ся вкупі держати и ястреб не имит їх. Пак накладе у печи огинь, распалит ю и всадит до нїї керечун.

Тым часом газда у хліві робит порядок. Дає доста їсти худобі, чистит єї. Їсти дає доста, бо худоба на Сяты́й Вечур меже собов говорит. Єдно другое звідат: ци сытоє. А кидь не сытоє, та каже: «Такий бы муй газда сыты́й на Великдень.» Зато боят ся газды и годують добрі худобу.

Ай не лем родичі роблят своє діло, роблят и діти. Старші помагають родичам, а минші звїзду ліплят, колядки ся учат співати. И не стямилы ся, як полудне минуло. Треба щи напаровати у хыжи. Газда несе ланц и убязує ногы стола, жебы четыри поры року служили ведно на майліпшы́й урожай. Пуд стул покладе вінок струча, отавы, стручки

пасулі, бобу, тай иншого, жебы того доста было за цілый гуд. Усяный снуп покладе в кут. Соломов застелит хыжу на знак того, же Ісуско лежав у яслях на солomé.

Приладивши у хыжи вшитко, иде у хлів. В уха худобі покладе мало меду и побрызгат сяченов водов, жебы ся не имила нияка нечиста сила.

Уже вечер. Фамілія зберат ся у хыжи. Перед сятими образами помолят ся. Тогды сїдают вечиряти. На середині стола керечун, айбо ёго не рушают: ун мае стояти до нового года. Довкола керечуна дивять страв и мало паленкы. Каждый мусит їсти из вшиткого.

По вечери ухóдят вон и позирают на всі стороны світа, бо тогды не будут їх боліти ноги, де бы ни йшли. Моложава пак бере звізды, палиці, тайстрины тай идут у село колядовати. Дома убстае лем мати из дівками, бо и старый дись тягне ся до свата ци кума вінчовати. Удданиця тым часом сяде собі коло оболока и слухае, де, з котрого боку пес загавкат, бо зудты прийдут сватачі.

В каждую стороні села чути колядки.

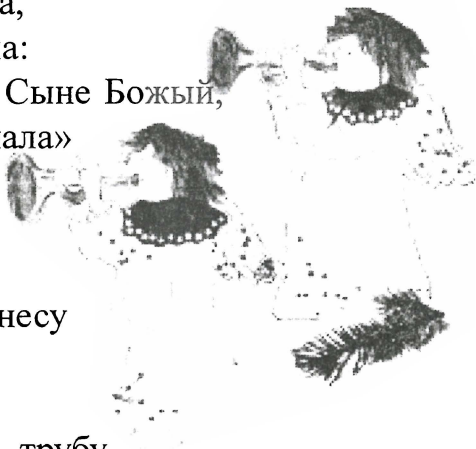

Коли ясна звізда

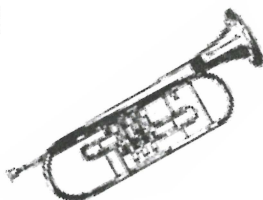
Коли ясна звізда
з неба засвітила,
тогда Пречистая Діва
сына породила.

Як го породила,
так му заспівала:
«Чучай-белай, Сыне Божый,
бо я бы вже спала»

Почекай ня, мамко,
лем одну годину,
докуль я ти не принесу
из рая перину.

Возьми, Петре, трубу,
затруб пану Богу,
же ся Сын Божый уродив,
хвала пану Богу!

Пумста зими*

Россердила ся зима и задумала скітити вшитко на світі. Первиць зачала ся доберати до потят: надоїв юй крик и спів потячый. Задула студїнїв, зорвала листя з дерев и розметала го по полю. Не было де ся потятам испрятати. Зобрали ся тай политїли далеко за море у теплий край. А воробкы ліновали ся, та спрятали ся пуд стрїху.

Видит зима, же не годна потятам нич изробити. Зачала ся доберати до звірины. Запорошила снігом поля, лісы, жене мороз за морозом. Не настрашили ся и звірята. Єдні мали кожух теплий, а другі попрятали ся у глибокі норы. Вевырка у дуплі орїшкы грызе. Медвідь у гаврї лабу ссе. Заячик пудскакує и так ся грїє. А конї, коровы, уцї у теплых хлївах сїно їдят.

Щи май розьїдат ся зима, дале своє злоє діло продовжат. Жене мороз за морозом. Морозці побїгли по ріках, озерах тай поправили на них мосты без дощок и гвуждя. А рыба вшитка спустила ся долу и там юй стало теплїйше.

«Но, чекайте!— лютїє зима.— Возьму ся я за людий!» Жене-заганят щи май силнїйші морозы. А люде наклали огня у кальгах, шпорах и посмівкуют ся из зими. А кидь у ліс идут, уберут ся у типлі бунды, кожухы. А як зачнут дерево

рубати, та ши и здушат ся.

Май миреговало зиму того, же и малі дїточкы не бояли ся єї. Они ся просто сміяли з нїї! Санкают ся, лыжуют ся, корчоляют ся, ховзают ся, ліплят снігуляка, та ши и водов поливають, повтаряючи: «Прийди мороз, прийди мороз, укріпи нам діда-снігуляка!» Щипкат зима єдного хлопчика в уха, другого в нус, а хлопчики посучут мало нус, уха, лица и они станут горячі и черлені, як яблоко.

Видит зима, же никому нич не годна учинити, и заплакала уд злости. Потекли єї слызы из стріх. Мороз ухопив їх и приморозив на дзиндзликы-цомплї. А рано, як сонце уйшло, зась цяпле из них. Ярь уже недалеко.

Петро Муранка

Зима щипавиця

Зимо, зимо, щипавице,
щиплеш в носик, щиплеш в лица,
кыцькаш губы, дреш за ушка
и зазираш до кожушка.

Пуйду з тобов воёвати,
мушу я тя потоптати,
придушу ты саночками —
не збыткуй ся ты над нами.

Село и город*

Кой бы съте ня зазвідали, ци село, ци город ціню высьше, адсяк бых вам удповів: «Навперед ты ми повіж, ци правое, ци лівое око честуеш булше?»»

На тото лем так мож удповісти, же обі очі еднако честуеме, бо из обох еднакый хосен маеме, а лем двома очима можеме відіти совершенно.

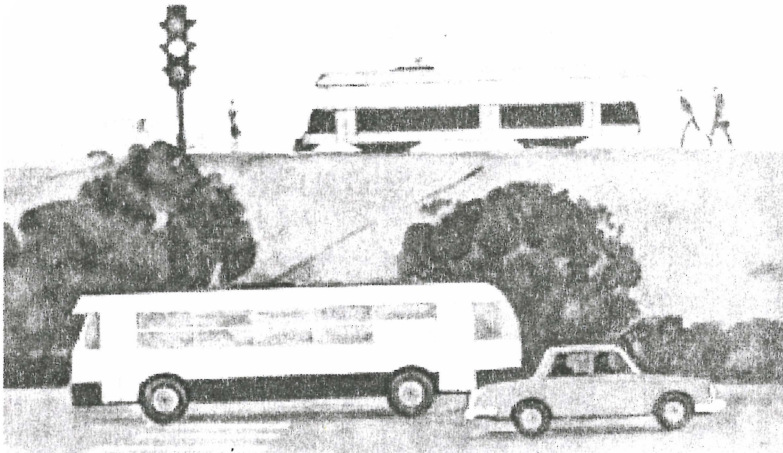
Так тото є и йз селом и городом. Они доповняють еден другого и сут удказані еден на другого. Представте собі, што было бы из того города, котрый бы едно рано ся пробудив на тото, же убстав ся без села. Смутное было бы сесе пробуженя, бо первый раз не мали бы городчане, што фрыштиковати, пак не мали бы, што полуденковати, а накониць, што вечиряти. Село додає городу молоко, масло, сыр, мясо, зеленину. Без села не є пяца, а без пяца порожня кухня.

Айбо не лем голодовав бы город без села, но и ходив бы пудраный, бо подертое платя не было бы чим уміняти. Кожу на топанкы и чіжмы село дає. Лен и коноплі на полотно село дає. А уці, из котрых сирсть стрыжут на вовну діля вирьхнёго платя, хіба на городськых худниках пасут ся?

И село удказано на город ипен так, як город на село. Де бы взяло село плуг, мотыку, косу, кибы вшиткі фабрикы города перестали їх уробляти, а

вшиткі бовты — продавати? Што бы учинило село из громадов овиць, крумпиль, тенгериці, молока, сметаны, яиць, мяса, кибы город уд нёго не куповав? А який бы хосен мало из кожї, котру ўробит, из серсти, што настрыже, кидь город из них не справит топанкы и чїжмы, анцугы и кабаты?

Окрем сих є ши много дїл, што яжут село из городом. Жерела просвіты и культуры находят ся у городї. У городї родят ся новї ўнаходкы, котрі полегшуют житя и сільського чоловіка. Туй печатают ся и книги, новинкы, из города рушат желїзниця и айроплан, котрым скоро допутуеме хоть и до Америки. Городські міряникы старают ся за добрі дорогы, котрыма ходят селяне до города, и котрі споюют города, минші вароші, варошыкы и села меже собов.

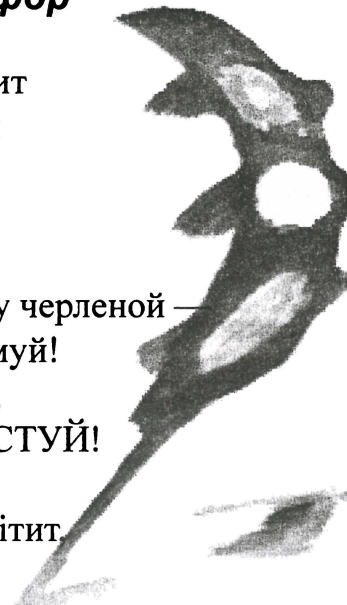
Семафор

На распутю стоить
горі поставеный
на трояку фарбу
очі му фарбині.

Вирьхнёй око му черленой —
мерькуй, брате муй!
Коли запаленой,
то ти значит — СТУЙ!

А кой жовтой світит
дае ся ти знати:
щи ся раз не рушай —
мусай ШЦИ ЧЕКАТИ.

А напослед мусиш знати:
кидь горит зеленой,
сміло можеш ся рушати
ПЕРЕХУД ДОЗВОЛЕНЬЙ.

Роса тай иней*

Налліт у погар, што стоит у теплуй хыжи, студеної воды: увидите, же погар извонка нараз покрые ся паров, доціле и тогды, коли быв докус сухой. Чом се так?

У воздусі, в хыжи ци на дворі, є все мало водяної пары. Кидь налляти у погар студену воду, та вун застуденит тоты часточки пары, што ся дотыкают до нёго звонку и скондензуе ю на воду. Ипен того можеме відіти на склі оболочка: коли вон студено, а удну тепло, та оболочкы покрывают ся паров. Коли кось зайде взимі извонку до хыж, а має на носі окулярїі, они нараз заприют, и лем через даякый час изыйде из них пара.

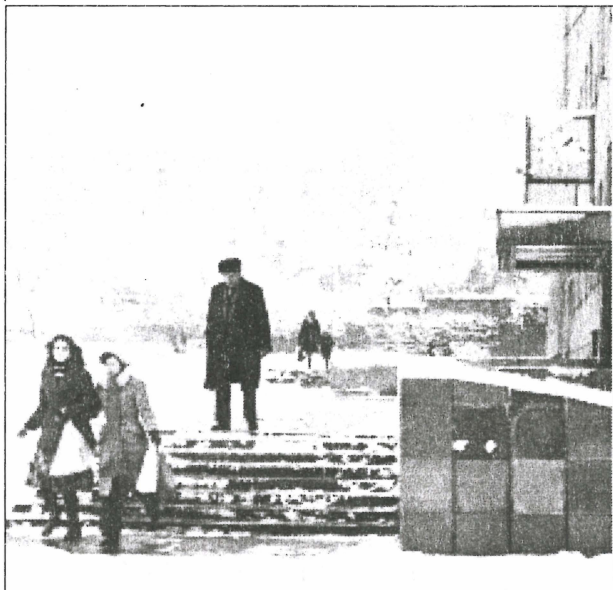
Правиць так повстае роса рано и вечур, коли небо ясное, а воздух спокуйный. Трава, листья, каміня устывають скорше уд воздуха, зато пак водяна пара, што є у воздусі, ссїдат ся, што лем ся дотулит до тых студеных тілес. Майбулше росы є перед самым восходом сонця, бо тогды земля майстудена.

Коли небо затыгне ся хмарами, тогды росы не є, бо хмары затуляют зимлю, ги плахты, и не дают юй ся так дуже ўстудити. Ипен так и пуд час вітру не правит ся роса, бо вітер проганят пару знад землі.

На яри и восени, а ши май взимі знае быти студенійше, тогды пак роса замерзне на деревьях,

корчах и ростинах. У такой час видиме рано вшитку зимлю, а найме дерева, закрыту білов повков, она стратит ся нараз, што лем сонце ўйде и пригріе. Сяка замерзла роса называт ся замороз авадь иней.

Замороз дуже красний, айбо шкодит загородам и садам. Уд нёго мерзне ярина, молоді листкы тай цвіткы. Коли радіё, телевизія варуе загородникув, ож годны быти приморозкы, ци знаеш, як они сокотят ростины и дерева? Прикрывають соломов, папірём, часом роскладуют у кертах на дакулькох містах дымный огинь, авадь кладут судины из водов. Дым, котрый тягне ся садом и скрыта теплота, котру ўдаст из себе вода при устываню загривають ростины, уд чого пак иней не сідат.

Поштова площань в Ужгороді в заморозі

Звіринська школа

Прийшла зима, зачала ся наука у звіринській школі. Єден за другим прийшли медвідята, вовчата, зайчата, стискаючи у пудрамню книжки, исправені из коры, и красно посідали у лавиці из повалених струмив.

Вшиткі раді были, ож накониць и звірі будут свою школу мати, а май щастлива лишка была, тадь бо тото она придумала сякой діло, она стала учительков, а значит буде дуставати и файну платню за науку. Лем ворона воятила, перелітовала из дерева на дерево и каждую звірьці, што пиловала до школы, гойкала:

Кра-кра-кра-кра,
буде з того біда!

Айбо нико й ухом не потяг: приця тота зловіщунка все так гойкат. Ци сонце світит, ци дощ паде — юй нич недобрі.

И так уже скоро рано зачала ся наука.

—Уважайте сюды!— каже лишка.— Учиме ся писаня!— И такой зачала диктовати голосно: — Пан пише план...

—Айбо заяць не пан!— узвало ся на тото єдно вовча.— Най пишут лем вовкы...

На сјом ся вадили читаву пувгодину, докудь накониць якый-такый настав порядок и лишка зась

годна была говорити:

—Тепирь пишеме букву П: “Пес гавкат...”

Что ся туй учинило! Зайчата поскакали котрое де прятати ся, бо кидь гавкат пес, значит ловиць иде. Ледва мож было їм убяснити, же туй школа, де не треба ся бояти ни пса, ни ловця. Онь по великуй перирві лишка зась могла продовжовати науку.

—Тепирь учиме ся численя. Троє зайцов пуйшли ся прохожовати, у лісі ся стрітили з трёма вовками, кулько звірюв тогды было ведно?

—Пять! Двоє! Дивять!— гойкали вшиткі нараз, а коли утихли, лишка красно ростовковала, же ведно было шість звірюв, бо три а три тото шість.

—Но, тепирь будете знати?

—Айно,— загойкали звірята школярї.

—Но ану най повіст заячик!— каже лишка.

Заячик красно устав и повів, ож прохожовали ся три зайці, стрітили трѣх вовкув, та ведно было шість звірюв. Пак зазвідали сирня, и вно ипен так повіло, пак прийшов шор на вовча.

—Кидь стрітят ся три заяці из трѣма вовками, тогды доведна будут трое звірі, бо вовце изьїдят заяцюв...

—Тумане!— сердито зволала лишка.— У вшиткуй класі ты майглупый!

Туй другі звірята голосно ся зачали сміяти, а вовча ўскочило из лавкы и просто дому, ид нянєви побігло, ид старому Лупіжнику. Поскаржило ся,

што за нёго лишка повіла.

—Ий, бодай бы сухое листя жерла, тай голузя спуд снігу!— скричав старый вовк.— Ож муй сын май глупый, ги зайча вадь сирня? Но дустане тота лишка учителька, натурально!

Най ся не приказуе! Кой лишка учула, ож біжит старый вовк у школу, так утікала, онь ся за нёв курило. И малі звірята поросхожовали ся дому, и удтогды школы не є у звірюв. А ворона глумит ся їм, коли котрого увидит:

Кра-кра-кра-кра,
позирай на сомара!

Ануж, угани!

Білоє, ги сніг,
надутое, ги міх,
на лопатах ходит,
у воді ся не топит.

(ажааА)

Коли мож воду
у решеті носити?

(іммвІ)

Білоє, а не сніг,
твердоє, а не камінь,
солодкоє, а не мед.

(аожаІІ)

Меланія Рымарь

Гунцут вітер

Хоть нико не кличе
вітриска гунцута,
жене ся и дує
до каждого кута.

Гнізда потят звалят,
конарями хвіє,
шкрегоче зубами,
як вовчиско выє.

Так собов зашибат,
як у клубі діско,
пуд бунду ся пхає,
пуд шапку ся втискат.

Позад рисунком Герлуфа Бідструпа

Вітер*

Ищи дуже зарань. Динь ледвы сіріє через запарені оболоки, шпор щи студений.

Пробудив ем ся и не годен ем дале спати. Найшов ем на постели едно перко из мого заглавка и зачинаю ся из ним бавити. Пудойму го горі, пушу из рук тай пуддуваю. Оно літат по хыжи: кой пуддую, горі летит, а што лем перестану — такой паде на зимлю. Из того вижу, же воздух у хыжи щи спокуйный.

Тым часом зачали шпор распалёвати. Дрыва бовчат, а желізна піч разраз ся нагріват. Я ўшупав из заглавка другое перце и зась из ним ся бавлю. Айбо тепирь уже вижу штось инакое: воздух у хыжи мусів стати уже неспокуйным, зато мое перце пудлітат горі, хоть го и не пуддуваю. Оно пудняло ся над шпором онь пуд самый пуд, пак попуд плафоном перелитіло через вшитку кумнату и аж при оболоці помалы сіло на зимлю. За тот час другое перце, што лежало на земли коло шпора, пудсунуло ся пуд саму піч, гибы го тягла якась сила.

Зачинаю думати: што бы тому была за причина? Піч нагріла ся добрі, а што моя постиль майже дотулят ся ид нюй ногами, та и я добрі чувую сесе тепло. Первше гріло лем у ноги, а тепирь уже и у тварь тепло. Из того вижу, же тепло расходит ся по хыжи уд шпора помалы фурт дале:

навперед нагріють ся майближі часточки воздуха, а уд них пак далші.

Теплый воздух легший уд студеного, зато ун иде горі. Ун пудняв моє перце, и вергло ним онь пуд плафон. Айбо на місто тых часточок воздуха, котрі уже сут пуд плафоном, приходят фурт инші, а сесї посувають ся дале — ид оболкови. По путєви

устывають и зачинають ся зась спущати долу.

Такий рух воздуха держит у хыжи так довго, докуль всягды не стане еднако тепло.

Кось зайшов до хыж и лишив отворині двирі: чуеме по ногах студеный вітер, а у тварь нам зовсім тепло. Чом тото студінь лем по ногах віе — долом? Бо студеный воздух, зайшовший из двора, почажкый, жебы пудняти ся горі.

Засвітїм свічку и пойме из нєв ид отвореным двирюм. Кидь будеме держати єї високо, над головов, увидиме, же полонінь ўхылит ся на двур. Исе знак, ож теплый воздух, зобраный горі у кумнаті, утікат на двур. На ёго місто понад землєв тягне студеный пруг из двора до хыж: туй

поломіль свічки нахылят ся у середину хыжі.

То, што сьме віділи у нашуй хыжі, истно того удбыват ся и на дворі. Лем там рухы воздуха звыкли быти далеко силнійші. Їх называеме вітрами.

Вітер повстае уд того, же на єднум місті земля уд сонця нагріе ся ліпше, як на другум: тогды тягнут ид тому теплійшому місту из ушиткых бокув студині вітры, а теплий воздух пудходит горі.

Коли вітер віе из сївера, та сесе сїверный вітер, з юга — южный итд. Сїверні вітры зазвычай знають быти студині, южні — типлі. Єдні вітры приганяють хмары и приносят дождь, другі зась іх розганяють, и маєме тогды красну хвілю, авадь сухоту.

Про морякув вітры сут дуже важні; давно были они щи важнійші, докуль люде не познавали парові шіфы и плавали по морю плахтянками.

Вітер мож и до работы запрячи: ун крутит колеса вітряникув (вітровых млинув) и мож ним зерно

молоти, воду пумповати, вадь щи якусь инаку роботу кунчити.

Вітры осушуют зимлю позад дождюв и прочищуют воздух. Айбо не все они благі и хосинні нам. Часто віют дуже силні вітры, котрі ломлят дерева, зривают стріхы. Такой силный вітер называєме бурёв. Ищи силнійші и страшнійші вітры сут орканы, котрі из корінём уривают дерева, розбивают оболוקы хыж, убаляют турні, доціле и дома розвалюют. Сякі страшні вітры звыкли быти у приморських краинах, де и море натулько розбурят, же минші лоді и човны потоплят ся уд них. У нас страшні вітры даколи знають поламати силу ліса, и пак сякый вітролом пропаде и погниє без хусна, авадь много работы даст людём, жебы го ўхарили и насадили молодой ліс.

Ануж, угани!

Крылами махат, а полетіти не годен.

(Вішбьянк)

Носит ся полём, а не кунь,
літат по воли, а не потя.

(Вішб)

Александр Духнович

Вручаніє

Я Русин був, єсьм и буду,
Я родив ся Русином.
Честный мой род не забуду,
Остану ёго сыном.

Русин був мой отець, мати,
Руськая вся родина,
Русины сестры и браты,
И широка дружина.

Я світ узрів под Бескідом,
Первый воздух руськый ссав,
И кормив ся руськым хлібом,
Русин мене колысав.

Як ся населяли наші села и вароші

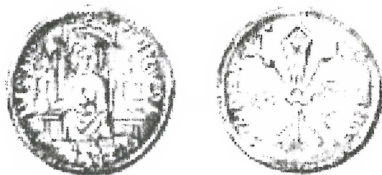
Уд давнины Мадярську краину, кидь не позирати на Горватію, населяли не менше ги 14 народув, из них шість булших: Мадяры, Німці, Словакы, Румыны, Сербы, Русины. Сяк честуют и повным правом ведно з Мадярами и Словинці вадь Русины своим національным героєм короля Матяша; а Гунядій Янош, котрый по предках був Румын же не лем у сербських народных співанках и баладах, но и у болгарських народных традиціях. Языкові, культурні, літературні язання наставали и розвивали ся як результат мирного ведножитя.

Основаня Берегсаса (Берегова) яже ся ид имнєви принца Ламперта, брата короля Ласлова I. (I. László, 1040-1077-1095). Зато онь до 14-го віка Берегсас звав ся Лампертсаса. Онь удтогды надале зачав ся варош называти Берегсас на знак того, же основали го Сасы. На тот час населники Сасы уже ся были помадярили. Обывателі Лампертсасы мали самоуправу, а листина из 1222-го года свідчит, же мали свого шпана, што ся звав гроф тевтонський (comes teutonicorum).

Король Андрій III. (III. Endre, 1250-1290-1301) основав Сивлюш и села в ёго околицы, населивши там Сасув и Мадярув. Сасы пак

населяли ся и дале на восток, майбулше у банські міста, де добывали руду, суль, топили метал, занимали ся торговлѣв и ремеслами у варошиках.

Пять таких мараморошських відицьких варошикув: Хуст, Вышково, Тячово, Довгоє, Сіготь — дустали свуй статус онь при королях Каролу Ровберті (Károly Róbert, 1288-1308-1342) и Лудвику I. (I. Lajos, 1326-1342-1382). Варошська управа до 17. столітя была у руках маєтнійших Сасув. На кониць середнѣвіка Сасы уже ростопили ся у малярстві. Майдале задержали ся у Вышкові. И за довгый ищи час прозывка вышковських была Сас.

Золотый форинт Карола Ровберта, одна из майтвердых валют тогочасной Европы. Лилия на рубях — дінастичный знак Анжу

Уже у 11. вікови споминат Гілдесгаймський літопис за Русинув у Мадярській краині: коли 1031-го года умер принц Імре, пише ся, же мав титулу князя руського (dux Ruizorum). За крайню, населену Русинами, споминат западное жерело первый раз тогды, коли архієпископ залцбургський загнав послы ид малярському королю Іштвану II. (1101-1116-1131) вадь Сліпому Бийлови (?-1131-1141), «котрый тогды у Русинській марці (marchia Ruthenorum) здержовав ся». Марками называли у тот час граничні грофства, што охраняли державу.

Пастыре на зимовалищу

Ищи король Андрій III. зачав заселяти румынських и русинських пастырюв у незалюднену гористу пудкарпатську крайню. Они вели наполы кочовый спосуб живота. Такых пастырюв Мадяры называли Волохами. Уд 15-го віка землепаны вшелякыма полеготами пробовали прионадити пастырюв на усїлоє газдованя. У 15. столїтію споминают хроникы уже за русинський округ у жупі Берег, у котрум было 15 сел. Кинизї (старосты) сел уберали свого вайдю, котрый був головов цілого округа. Но щи и у 16. вікови не перейшли всягде Русины на усїлый спосуб живота.

У жупі Угоча русинські села не были лем волошські (пастырські). Туй хутарї ся протяговали на ровїнь, де мож было пестовати и пшеницю и газдовати на луках. Сесї села заселяли ся на иншых условїях.

Коли розличні етносы жили ведно, они

нехотячи асімілювали ся. В Угочи Чорный Ардов, Королево, Сивлюш, Сасово на зачатку мадярські села были. Пак там прийшли Сасы, котрі ид 16. вікови уже ся цілком помадярили. Пак зачали туды масово приходити Русины, а уже у 18. вікови тоты села ся учинили русинськыма!

У Марамороши околицю Косовської Поляны рідко населяли Мадяре. Аж зачали туды масово приходити Румыны, мадярське обывательство помалы ся меже нима ростопило. Напротив, на тых містах, де булшину жительство чинили Русины, як тото туй было на правых притоках Тисы, румынські приходники ростопили ся у русинстві.

Пословиці

Порожна бочка голоснійше звенит.

Не буде з пса солонина.

Пес псу брат.

Де все гостина, там голод недалеко.

За добров хвілєв злу ждай.

Благое теля и дві коровы ўссе.

Ко пuzдно ходит, сам собі шкодит.

Не пхай ся, де тя не треба.

Раз козу на лед нагнати мож.

Нач свини монистя.

У бигаря два кунця.

Записав Михайло Лучкай

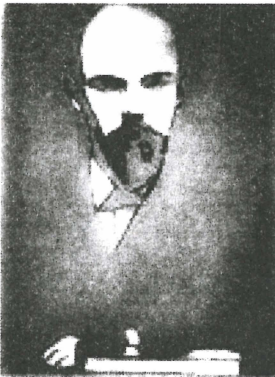
Сінді Марочій

Пудкарпатя по комуністах

У варошах всягды видко склепы
з надписами-рекламами АДІДАС,
бабкы убуті в НІКЕСЫ,
дідове — в РІБОКСЫ.

А де є вун, тот Ленін,
а де сут тоты черлині,
котрі змарнили наші душі,
а де ся діли клепачі и серпы,
а де фурдигы, куда заперали ідеї?

Ци сьме уже забыли на тот
Союз нерушимый
и ёго ідеологію,
котра стерпчила людей?

Клепачі вже не приклиплют
фалошность людям,
серпы вже не пудкосят языки
тым, котрі думают наголос.

Ендій Варгол. Черлений Ленін.

И наконец
страшный сон
ся минув.

Русины
оставили
глубокий
сон.

Назад до работы, на поле,
може и до заграниці
на торгы продавати.

Газдове на конях,
бізнесманы в мерцедесах
идут вшиткі по єднуй дорозі.

Бо каждый хоче тото єдно:
жити по доброму
и честно, и щастливо.

Ендій Варгол. Серп и клепач.

Енді Варгол ся вернув дому

1913-го года из малого пудкарпатського села Микова пиля Свидника удыйшов земледілець Андрій Вархола за роботов до Америки. 6-го августа 1928-го года у Пітсбургу, Пенсілванія, ёго жона Марія, до удданя Завацька, уродила му тритёго и маймоложого сына Ендія. Енді «пробив дїрку до світа» не лем своєфайтовым малярськым умілством поп-арту, но и авторськыма філмами в стилі мінімалізму, авангарды и иншыма розманитыма роботами, котрыма прославив наш народ. Енді Варгол умер 22-го фебруара 1987-го года як славный на вшиток світ умілець-мільонарь. За свого живота схожовав ся из богатыма промысловыма пудузятниками и славныма артїстами, співаками и спортїстами. Тыкав собі из президентами, грофами, королями, прінцами, сящениками и гїрныма научниками. Портретовав Мерілін Монро, Міка Джегера, Ліз Тейлор, сходив ся з фотбалїстом Пеле, папом Іоаном Павлом II., був на свальбі Мадоны и на свальбі Арнолда Шварценегера. Наслїдство, што ся убстало по ёго смерти оцінёвали на суму уд 100 до 800 мільонув долларув. Быв приміром сповнїня америцької снїї: из замітача на богача. Став ся сімболом Америки и модерного умілства и поп-культуры.

Дякуючи Міхалови Бицкови у Межелабурцях 1991-го года повстав первый у світі музей майстра поп-арту. Тот музей є не лем европейським рарітетом, но и світовим унікатом. Фундація візуальних умілств у Нью-Ёрку, котрої віце-президентом є брат умілця Джон Варгол, позычила на неограничений час копу цінних оригіналув межелабурському музею. Так Ендій Варгол сімболично вернув ся дому. Майбулшый у світі, сімштоковый музей Ендія Варгола отворили 1994-го года у Пітсбургу.

Всягды по світі є много умілських обществ, груп и здружень, котрі носят имня Ендія Варгола, много люди, котрым ся любит ёго творчость.

(Позад матеріалув прямиовського часотиса Русин)

ЕНДІЙ ВАРГОЛ. Фоторепродукція О. Кеселіці

Чорт и Катка

В єднум селї жила мати зо своєв дївков Катков. Мали кучу, загороду и дашто гроши.

Айбо из Катков нико не хотїв говорити, така была пыската. Кой была у селї музика, вшиткі дївки танцєвали, лем за Катков нико не йшов. Катка ся сердила тай думала собі:

—То бых собі заиграла. Не збаву и йз чортом.

Раз у недїлю прийшла до трактирні, а там при двирєх чекат пан у ловицькуй убери. Нараз ид нуй приступив и зазвав на танець.

—Ба што за єден?— звїдали ся люде.

Айбо Катюньця ся нич не забивала, рада была, же танцює. Цїлый вечур из нєв пан танцєвав, а пак ўпроводив дому.

—До смерти бых из вами танцєвала,— каже Катюньця.

—Та пой зо мнов.

—А де бываєте?

—Завадься ми на шию, а увидиш.

Катка ся ймила за нєго, пан ся перевернув у чорта и политїв из нєв до пекла. При капурї став а задуркав. Товарешї му прийшли, отворили, а хотїли Катку зняти. Айбо вна ся ймила, гикой

кліщами. Мусів чорт из нёв ити ид князёви пекла.

—Кого-сь тото собі принюс?— звідат ся уд нёго.

И чорт му росприказовав, як дустав Катку.

—Ты, глупаку, иди ми з воч, а думай, як ся Каткы знебыти,— повів князь.

Чорт назад перевернув ся на ловця, и у великуй журї вернув ся из Катков изась на зимлю. Убіцяв юй горы-долы, кидь ся го лишит, айбо нич из того.

Стрітили учаря. “Кого тото несете?” звідат ся учарь.

—Ёй, скочила ми на шию, а не годен ем ся уд ниї збавити.

—Тадь я вам поможу, айбо мусите за ня мало пасти стадо.

Што чорт не зробіт, обы ся уд Каткы збавив. Каже, ож туй при стаді почекат.

—Чуй, ими ся за ня,— узвав ся учарь ид Катці.

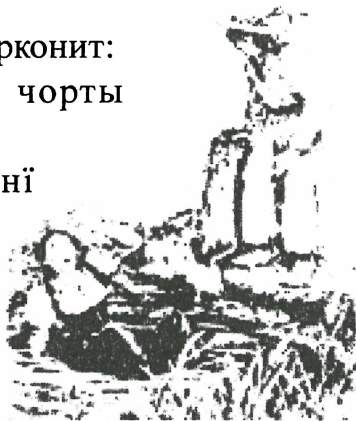
Начим тото Катка учула, пустила чорта, а хопила ся за учарёву гуню. То была чажка, онь ся здушив. Прийшов ид рыбнику. Помалы ўтяг єдну руку из рукава, пак другу. А Катка нич не знає. Пак роскапчав єдну гомбицю, другу, тритю и шлёбовц — уже Катка ведно из гунёв у воді. Учарь хопив гуню и пошатовав ид свому стаду.

—Дякуву ти за службу, же-сь ня збавив уд Каткы. Обы-сь знав, кому-сь помуг. Я чорт.— И йз тым словом щез.

А учарь собі морконит:

—Тото вшиткі чорты такі глупі?

...У туй краині пановав злый князь. За наруд ся не старав, лем гроші кельтовав. Ёго два шпаны нукус

не ліпші были. Раз прикликав князь славного звіздаря, най му віщит, як му ся дале поведе.

— Ёй, князьська милосте, пудло. Чорт забере шпанув и вас.

Князь ся россердив и дав звіздаря заперти. Айбо удтогды не спав и фурт думав на звіздарёву предповідь.

Учарь собі тым часом стадо пас и забыв уже був за чорта и за Катку. Раз лем повстав перед ним чорт, гибы из землі урус, и каже:

— Хочу ся ти уддячити. Слухай добрі! Ваш князь дуже злий, и ёго справники такі. Тадь сам знаеш, як из людьми заубхожуют. У тыждень за ним прийду, заберу го до пекла. А двох справникув раз лем пострашу. Прийду раз за єдным, а пак го ўведу вон, а ты приходи и кажи: “Не йдеш гет, чорте!” Я го пушу, а пуйду за другим, ты пак и тому так поможеш. Они ся ти уддячат. Пак заберу князя, айбо тому не смієш помагати, бо и йз тобов біда буде. Добрі собі тото тями!

У тыждень пуйшов учарь ид замкови. Буря была, блискы били, раз лем туй чорт веде шпана. Тот ся трясе зо страху, просит и молит. Учарь згойкав: “Не йдеш гет, чорте!” Чорт шпана пустив и щез. Щастливый справник не знав што дяковати учарёви и наміряв му міх золота. Так помуг учарь и другому справнику, та и уд нёго дустав міх золота.

Князь тото вшитко відів на оболук. Такой

загнав за учарём и просит го, най и ёго слободит, убіцят му горы-долы. Учарь почухав за ухом и каже:

—Ой, пане, вам уже-м не годен помочи. Дуже съте на люди був пудлый.

Айбо князь убіцяв, ож ся поліпшит, а людям надоложит ушитко, у чум їх притис був. Учарь тогды поубіцяв, ож попробалуе.

Зась была страшезна буря, до замку зайшов чорт и просто ид князю. А туй був учарь: князь го не хотів уд себе пустити. Чорт, аж увідів учаря, читаво залав.

—Забыв єсь, што-м ти казав? Князю уже не поможеш!

Учарь ся засміяв и каже:

—Айбо я не за князя хочу з тобов говорити. Туй є Катка, а звідала, коли за нёв прийдеш.

Як тото чорт учув, так утікав, онь ся курило. А князь удтогды був ид людём добрый и справедливый. Учаря поклав своим справником, и вело ся всім добрі.

Ануж, угани!

Чорнинькоє, кривинькоє,
а все до огня шуркат. (Климан)

Берут — квічит, кладут — квічит. (Цаня)

Народна співанка

Світит місяць на нибі

—Світит місяць на нибі,
пусть ня, мила, ид собі.

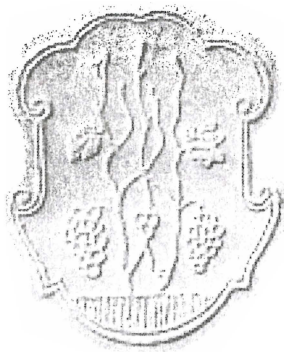
—Як же тя пустити мам,
кой я проста, а ты пан?

—По чому-сь ня спознала,
паном есь ня назвала?

—По запястю хлупатум,
по носику дзёбатум.

—Дай ми, мила, віниць свуй,
бо я буду фраир твуй.

—Не дам я ти свуй віниць,
бо ты з пекла посланиць.

Герб Унгвара

Назва Ужгорода

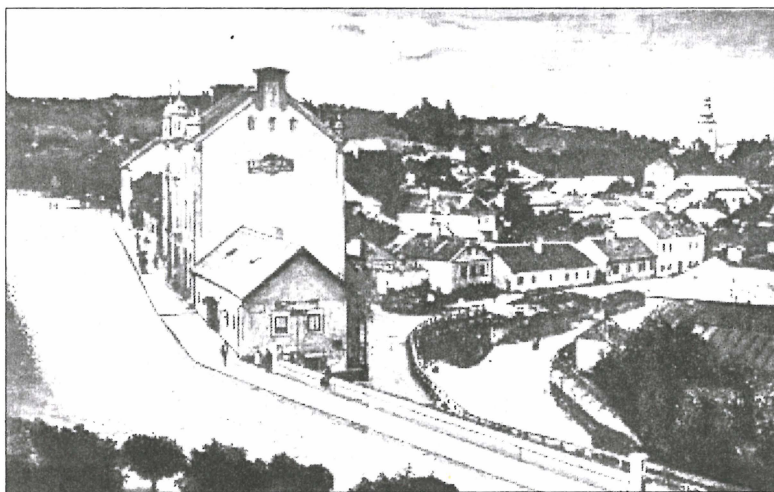
Прошлость Ужгорода як майдавнійшого нашого поселища заслужує на окремішний позур. Майстаршов назвов треба держати *Унгоград*, пуд яков споминат го у годах 891-916 Луїтпранд, єпископ кремонський. Мадярський літописець Анонімус у 12-м ст. называт замок *Гунг* и *Гунгвар*. Римляне знали го пуд назвов *замок Унг*, а в історичных документах город обычно называт ся *Унгвар*. Сєся назва хусновала ся за цілоє тысячолітіє, до самого розвала Австро-Мадярщини.

Не мож посомнівати, же вшиткі сєсі назвы уводят ся уд протікаючої туй рікы Уж, котра по мадярськы называт ся *Унг*, а по простонародному *Онг*. Сєсі назвы, зачим мают у собі носовку, не сут мадярські, ани не восточнославянські, ай старобулгарські. Містнов славянськов назвов треба держати *Уг*, у котруй уже не є носовкы. Мадяре перебрани старобулгарську назву и в нуй ся сохранила носовка, як и у многих иншых перебраних славянських словах.

Уменшителным слова *Уг* є *Ужок*. Кидь уд нєго творити назад первотну форму, легко ся

замылити и прияти намісто *Уг* форму *Уж*, уд котрої уменшителна не *Ужок*, ай *ужик*... Результатом сєї хыбы є назва *Уж*, котра заступила у наш час первинну и філологічно правилну назву *Уг*... У словацкум языці усокотила ся и хуснує ся первинна містна простонародна назва *Уг*...

Новочасна назва *Ужгород* учинила ся общеприятов лем по розвалі Австро-Мадярщины и прикапчаню Пудкарпатської Руси ид Чехословацькуй Республиці. Сєся назва не старша гикой 100 годув... Назву *Ужгород* треба числити простым, ай не онь правилным товмаченєм из мадярської назвы *Унтвар*, де перва часть исе назва рікы, а друга ото поспольный назывник, котрый значит замок, кремль, град, айбо ниякым кіпом не варош. Шафарик у своих сочиненях называт город *Угвар*.

*Вид Унтвара у зачатку 20-го столітія
(днись туй площань Жупанатська и улица Фединця)*

Старый пикляк

Не любило ся Феркови жити у селі. Ёму не любив ся шум народа, цоркотаня конських звонкув. Лем пушка, ліс, щебетаня потока, золотый місяць у ночі, тріскуча зима, білый сніг — красота природы значили щастя ёго житя. На пушку не мав дозволиня. Пуд петеком требало вукрасти єї из села, жебы жандарь, ягер не віділи. Нераз так повадив ся из жонов, зашто тотя не хотіла ити пуд ліс понад Тису жити, же и за два тыждні пропав из дому и блукав ся по хащах. Накониць не слухав ун ни на жону, ни на діти, но зобрав ся и пуд лісом, понад Тисов изліпив собі хыжку. Жона мусіла пуйти за ним, кидь не хотіла из голоду умерти! Ферко хыжку вумастив, а жона вубілила и зарядила. Коли вшитко готово было, Ферко здыхнув. Тварь ёго перемінила ся уд радости. Пушку, ступниці пасти (желізя) вучистив пуд зиму и приготовив, як добрый газда свої газдуські средства. При сьом не забыв ун вечерами вуйти на край поля и забити по-по єдного зайця. На зорях узяв зомк и на фрыштик наімляв рыб. Дустав за ні гроші. Ищи як ун може на каждый случай наімляти рыб, коли другі дарьмо ходят цілый динь. Коли дако о сьом звідав ся уд нёго,

лем засміяв ся. Бывало и за дві години сидів на єднум місті, доку не наймляв. Даколи зо вшиткої силы бухнув зомком у воду, из чим убманув рыбу, же там дашто упало, и сяк утяг по 5-6 рыб нараз.

Минуло Михаила. Студений вітер тяг понад Тисов. Лишкы, выдры, куницї взяли на ся нову, густу сирсть. Сесе чекав Ферко! Тепирь уже не треба было вукрасти ся через село из пушков, лем пудтяг ся на берег, а уже слободный був ёго світ лісами, куды лем очі віділи. Кажду скалу, гавру, переход звіри знав ун. Уд сивлюшських гур онь до вышковських. Доку не было снігу, вуникав у лісі багна-мочила, де дикі свині валяли ся. Над мочилом ухарив собі на дириві сідало и там сидів доту, доку не забив дику свиню. Из забитых свини, олінюв, серн будив мясо у дуплавум дириві. Кожу из лишкы, выдры продав, и йз гроши прибрав себе,

жону и діти. Коли пиля мочила не было спосубного дерева, забив колик на середину мочила, довкола колика засновав тонкым друтом малое місто. Кониць друта вутяг на берег, де настягнута, зацілена и прикріплена пушка стояла. Друт приязав на спущало. Дика свиня, як зайшла у мочило, торгнула друтом, друт торгнув спущало, и свиня забила сама себе. Лісами тихонько ходив, жебы відів-чув вшитко, а ёго жебы не віділи. Дорогы ёго были тайні, незнаті. Нигда ни з кым не стрітив ся. Ёго пушку не слобудно было відіти нікому. Віровав, же урокы упадут на ню, и так звір'ька не буде на ню тягнути. Наруд того говорив, ож Феркова пушка дрыгнула ся на клинку, коли якась звір'ька близь ходила.

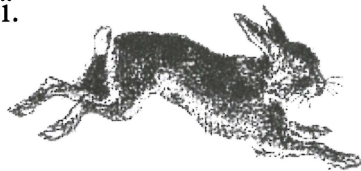
Николай потряс бородов! Ранинько на два персты закрав зимлю сніг. Ферко цілу нуч не спав уд радости. На зорях притяг забитого пса. М'ясо посік на букатки и на грани посмажив. Букатки вер у ташку и пропав у хащи. На снігу видко было сліды. Ферко так знав орієнтіровати ся на снігу, як добрый ученик на мапі...

Там де вун переже булше лишок авадь куниць наймляв ступицѣв ци желізом, наклав всягды у полову онаду. Лишкы, куниці сперву не докынули ся до онады, но через 2-3 дні изіли єдну, другу и, накониць, усї шкваркы. Коли уже осмілили ся, Ферко вунюс желізя и наставив на саму середину из великов шкварков, и на побочні міста наклав минші букаткы. На другый динь Ферко весело добивав имині лишкы и куниці. Арендаші лісув дуже сердили ся на Ферка за сю роботу...

Літа минули. Ферко помалу постарів ся. Студині зими, брожиня у ледовуй воді принесли в кості скулу-ревму. Вічно блукаючого пикляка рідше и рідше было відіти... Порядковав гонцюв и стрілцюв. Поставив панув на добрі міста, де неминучо прийшла звірька. Паны Ферка полюбили и удпустили му всі дотеперішні вины...

Прийшла немилосердна тверда зима. Ферко много мук перетирпів уд скулы. Но прото вутяг ся подаколи на ловы... Єден динь смутно зазвонили званы. Плачучими звуками оплаковали любителя природы Ферка Затиського, што напослед вутяг ся на ловы, де замерз. Люде го найшли, коли дрыва готовили у лісі.

Щи и замерзлый в єднуй руці кріпко держав пушку.

Хыжа, котру поставив Джек

Адде хыжа,
котру поставив Джек.

А в ній — пшеничне зерно,
котрое у темній коморі держат
у хыжи, котру поставив Джек.

А се веселое потя — синиця,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

Тото мача — бавит ся, скаче,
хоче влапити, ймити синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

А ту пся бесхвостое, злое,
котрого мача ся дуже боит,
котрое лапле, имат синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

Туй небога корова безрога,
котра копла пся тото злое,
котрого мача ся дуже боит,
котрое лапле, имат синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

А тото молочарька строга,
котра доит корову безрогу,
котра копла пся тото злое,
котрого мача ся дуже боит,
котрое лапле, имат синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

А сесе лінгарь чередарь
што все вадит ся з молочарьков строгов,
котра доит корову безрогу,
котра копла пся тото злое,
котрого мача ся дуже боит,
котрое лапле, имат синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошит ся
у хыжи, котру поставив Джек.

А сись адде когут на зорях,
рано зганят чередаря,
што ся вадит з молочарьков строгов,
котра доит корову безрогу,
котра копла пся тото злое,
котрого мача ся дуже боит,
котрое лапле, имат синицю,
котра фурт лем краде пшеницю,
што у коморі собі порошок ся
у хыжи, котру поставив Джек.

Потовмачив Славко Слободан

*Василь Королович
Петро Лінтур*

Як Матяш гостив панув и простакув

Король Матяш усе знав казати, же прості люде май розумні и май находливі, ги паны. Айбо великаші не хотіли тото признати.

—Нигда такое не было и не буде, обы простак перехытрив пана.

—А я вам сесе докажу щи днись,— каже Матяш.

Приладив велику гостину, искликав множество панства и прощавы. Перед зачатком люде так ся пороссїдали, же за єдыма столами были паны, а за другыма — простаку. Матяш ся чудує:

—Чом есьте ся розділили? Тадь туй гостина прилажена єднака діля всїх.

—Пресвітлый королю,— каже єден простак,— мы туй ся розділили, як пригварька каже: кожух до кожуха, сїрак до сїрака.

Король ся засміяв и звідат ся:

—Та може и гостити ся будете попоиншак?

—Попоиншак, попоиншак!— загойкали паны.

—Но, най буде. Та кажїт раз вы, панство, як маєте дяку ся гостити: по свинськы, вадь по маржинськы?

— Мы по маржинськы,— кажут паны.

—А вы, чистні люде?— звідат простакув.

—Мы по свинськы.

На розказ короля зачали слугы носити їдїня на столы: панам вшелякї премайсмачнїйші стравы, за якыма пити ся дуже хоче, айбо пити нич не несут. А прощавї — и пити, и їсти. Гостят ся вшиткї, а паны поникають у бук простых и ублизуют слинкы.

Онъ коли гостина ся удбыла, поклали слугы перед панами и питя. Ледвы паны устигли упити штамперлик, а уже по гостинї, люде ся розходят.

Єден великаш, май смїлый, не стирпїв тай каже:

—Пресвітлый королю, за што нам така зла фігля?

И другї вшиткї великаші туй загучали, пуддержали го.

—Панове великашство,— повідат на тото Матяш,— так ся стало, як самї сьте убрали. Ци не вы самї убрали собі гостину по маржинськы?

—Тадь бо по маржинськы дашто лем лїпше звучит, гикой по свинськы!

— Но видите,— засміяв ся Матяш,— самї сьте убрали собі гостину, а тепирь ся вам не любит. Я вам дораз ростовкую: маржину раз кормлят и тото держит дас за двї години, а онъ так дають юй пити. А свиням дають и їсти и пити нараз. Такое треба бы и вам знати. Обы сьте тямили, панство, же вы простого чоловіка не перехытрите. Простый чоловік май розумный, ги пан!

Паны лем головы посхыляли.

Два цапки и дві козочки

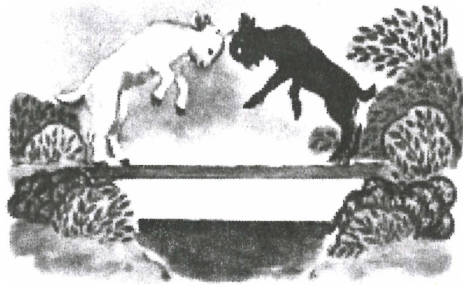
З єдного берега иде ид ріці білий цапок, а из другого берега пудходит чорный цапок. И єден хоче перейти через ріку, и другый. А через ріку бирь. Така узинька, же лем єден годен перейти, а двом нігде.

Не хотів білий цапок почекати, аж бы перейшов чорный, а чорный и собі не хотів чекати, обы перейшов білий.

Стали обое на бирь, зыйшли ся серед рікы и давай єден другого чолом и рогами друляти. Били ся, били ся, тай упали обадва у воду.

А дві козочки, тоты май мудрі были. Исстрітили ся они на узинькуй пырти. З єдного боку пырти глубока зарва, из другого высока и прикра гора.

Розыйти ся не мож нияк. Постояли они, подумали-подумали. Пак єдна козочка стала на колінкы, перевернула ся на бук, лягла на пішині и притискла ся ид горі хрыбтом. Тогды друга варуючи ся переступила через нії, а тота, што лежала, встала и пуйшла собі дале.

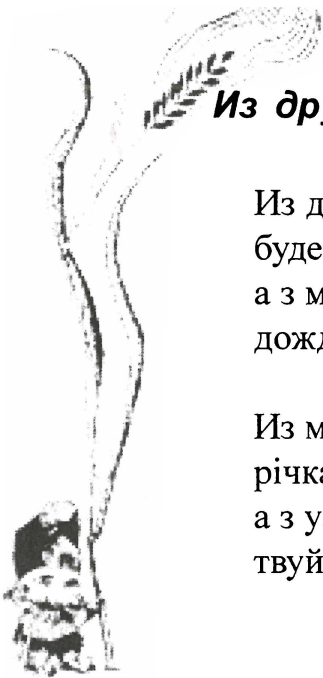

Микола Сингаївський

Из друбного зеренка

Из друбного зеренка
буде чажкый колос,
а з малої хмарочки —
дождь великий дораз.

Из малого потучка
річка ся зачинат,
а з узкого пішничка —
твуй путь до вершины.

Лев Толстой

Розбита фінжа

Хлопчик ся бавив и ненароком розбив фінжу.
Нико не відів. Отиць прийшов и звідат ся: «Ко
розбив?»

Хлопчик ся перепудив и признав ся: «Я.»

Тогды отиць повів: «Дякуву, же-сь повів
правду.»

Пять дубкув

Два первачкы, Митрик и Сергійко, ходили из учителём у ліс. Учитель укопав їм по три малі дубочки и повів: «Несїт дому и посадїт пиля хыж.»

Принюс Митрик дубкы. Укопав єдну ямку, посадив дубок. Узав другый, поникав на нёго и повідїло му ся, же корінці у дубка дуже картаві. Увер другый дубок на улицю. Поникав на третій дубок. Повідїло му ся, же голузкы у нёго послабі. Увер Митрик и третій дубок на улицю.

А Сергійко посадив свої три дубкы, уйшов на улицю и там стямив два увержені дубкы у шанцу. Пудняв їх, посадив побуч из трёма своима.

Поливат Сергійко дубкы, ростут они и зеленїют.

А Митрик забыв за свуй дубок. И малое деревце засохло.

На навщиві

Отиць из дїтваком пуйшов погостівати ид сестрі.
—Держ долонї, дам ти оріхув,— каже тютка братанцёви.

—Дайте ліпше нянёви.

—Чий ты не любиш оріхы?

—Люблю, айбо у няня долонї булші.

Недобрый хлопчик

—Мамко, можу ити ся бавити з Петём?

—Нїт, бо вун недобрый хлопчик.

—Тогда можу го ити набити?

На кого ся учити

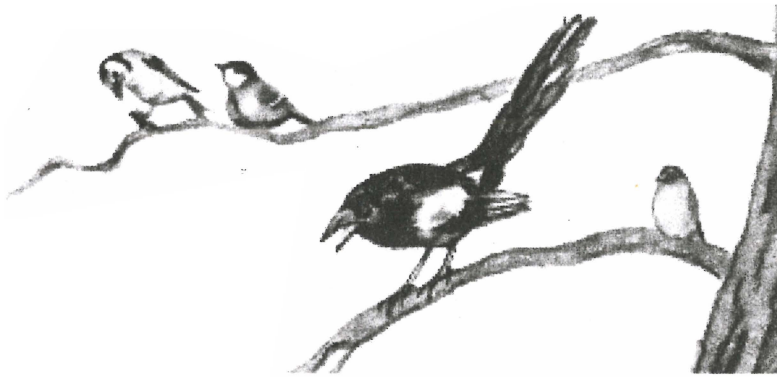
Сын каже утцёви, же ладит учити ся на дохтора-хірурга. «Дітино!— каже му отиць. —Ліпше на зубаря. У люди сердце едно, а зубув — 32!»

Зашпоровав

Сын хвалит ся утцёви:

—Я днись не сїв на трамвай, ай біг ем за ним и зашпоровав шість стотинок.

—Добрі, а другый раз біжи за таксіём, так зашпоруеш булше.

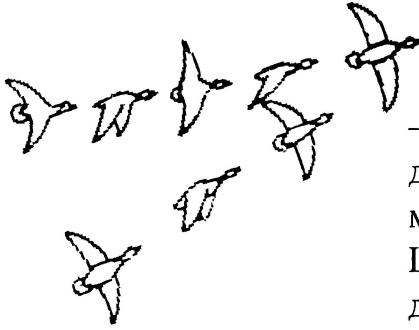
Петро Світлик

Иде весна

Иде весна на возику,
в батужок лускоче,
біжат діти сперед нії,
бо стати не хоче.

Пуймали ся в ряд за руки,
на дорогу стали,
за світ білий весну красну
дале не пущали.

Стала весна на дорозі,
што мала робити,
поникала на діточок,
яла говорити.

—Та чому ви, любі діти,
мене перестали?
Ци видав, ви довгу зиму
дуже навновали?

—Навновали, весно мила,
нам вже нудно дуже,
мы хочеме бавити ся
в зеленуй ярузі.

—Добрі, діти,— каже весна,—
най собі запишу.
Прийду бавити ся з вами,
та вже вас не лишу.

Русинські герої мадярської революції*

Спомянім русинських героїв боротьби за слободу 1848-го года.

Меже майславнійшыма участниками революції треба спомянути Павла Вашварія (Фегера), сына грекокатолицького сященика, што родив ся у Нірвашару 1827-го года. Хоть набізовно не знати, так ся гане, же предкы му (дідо и далші) были Русины. У 20 літ був уже професором у Будапешті. Быв меже ораторами схожі, держаної 15-го марця 1848-го года. Активным був ун організатором національної гарды, секретарём и гонцём Лудвика Кошута. Воюючи з Румынами, упав смиртёв мученика у віці 22 літ на Фунтінелському сідлі у полонинах Дялу, де и погребеный.

Другым нашим героём, котрого туй треба спомянути, був силак Михайло Бачинський з Бачину, роженный в Зарічу жупы Земплин. Учив ся на богослова в Унгварі. Змеже колег уимляв ся величезнов силов. Професоры и товариші еднако го любили. Раз змеже задираючих ся з ним колег хопив обома руками двох богословув и, пуднявши їх високо, так прохожовав ся з нима. Многі из ужгородських богословув стали ся гонвийдами, коли мадярська революція потребовала ратникув. Коли Лудвик Кошут держав узбераня войська у

Дебрецині, нараз стямив високого гонвийда, приступив ид нѣму и позвідав:

—Кым были сѣте у цівілу?

—Пане губернаторе, русинськым бого-словом був ем,— удповів Бачинський.

—Будете моим Кініжієм.

У даякі дны пудвысили го на поручника.

Ёго велику силу характеризує случай, котрый раз став ся из ним у Пряшові. Єден гусарський офіцер зачав сміховати из своих пішых колегув. Бачинський приступив ид нѣму и пудняв го ведно з конѣм. Бачинський був участный у каждуй значнійшуй битві и за свою храбрость дустав чин сотника. Упав у злопамятнуй темешварській битві. Спочиват у братськым темешварськым гробі.

Лудвик Кошут

Славным гусарѣм був Михайло Волошук Далош, што родив ся у Нанкові. Из богословської семінарії в Унгварі зголосив ся пуд прапоры Кошута, де бив ся у многих битвах и дустав ранг сотника. В єднуй битві, коли сотня ёго борола ся против великої силы, зранили

го у шию, и бізовно, умер бы стратов кривли, кой бы не Василь Фаркаш, гонвийд из Люты, што взяв го на свого коня и понюс до табора, де дустав дохторськое стараня.

Коли ўлічив ся був участный у всіх боях онь докуль на розказ генерала Гергея не зложили оружје пиля Вілагоша. По зложиню оружја був довгый час у пругнанстві.

Довго было бы перечисляти всіх героюв революції, назвеме лем мукачувцюв Андрія Андрійковича и Владислава Лешковича Лангфія, родака з Гардичі (Земплин) Теодора Дудинського, черленошапочника Андрія Ференчика, Антонія Анталовція, Гаврила Михалку, Н. Фодора, Ивана Опріша. Сись послїдный вступив в ряды оборонцюв революції ведно з своима 21 колегами з Унгару, имена котрых убстали до сєго часу

*Зложуют оружје тия Вілагоша
(позад образа Кароя Бери)*

непознаті.

Шандор Петевфій

Шандор Петевфій

Встань, Мадяре!

Встань, Мадяре! Утцюзнина
кличе тя: тепирь, вадь нигда!
Ци рабы сьме, ци слободні —
се сьме удповісти годні!
Нашым богом присягайме:
нигда мы,
уд тепирька нигда булше
не рабы!

Мы доднись у рабстві жили,
предкы нам слободні были
и слободныма умерли,
гріх їм гнити в рабськуй земли!
Нашым богом присягайме:
нигда мы,
уд тепирька нигда булше
не рабы!

Тот безродный копылиско,
ко ся боит смерти дниська,
цуравой житя май цінит,
ги слободу утцюзнины.
Нашым богом присягайме:
нигда мы,

уд тепирька нигда булше
не рабы!

Меч ци ланц: што чисть приносить?
Што вд-рукам ся нам май просит?
Та пак што ланцы носити?
Меч прадідный час имити!
Нашым богом присягайме:
нигда мы,
уд тепирька нигда булше
не рабы!

Най имня Мадяр засвітит,
ги колись світило в світі.
Довго ганьбов нас мастили —
час, обы сьме ся убмыли.
Нашым богом присягайме:
нигда мы,
уд тепирька нигда булше
не рабы!

Там, де наші кості ляжут,
внуки на колїна клякнут,
вдячно, як слова сящині,
наші назовут имена.
Нашым богом присягайме:
нигда мы,
уд тепирька нигда булше
не рабы!

Паска

«Лем раз у році Великдень!» — звикли казати. Поправді, се великий динь, великоє сято.

Предходит му майбулшый у році сімтыж-днёвый пуст, коли уд вірникув ся жадат строгое говение, заказані не лем мясо-молочні стравы, но и забавы, танці, співы. Каждый ся мав належно приладити на Божу сповідь и сятоє причаща.

Кажда фамілія хоче сятковати Великдень якмай торжественно. Зато ладят ся загодя. Газды намилют свіжої муки и олаю, попораят ся на убыстю, наносят воды з кырницї вадь колодязя, наколют дрыв и застачат годулю худобиці на всі три дні сяткув. Газдынї тым часом пудбілят хыжу,

порайбают сорочки-кошулі, об-
русы-пулкы, плахты-веринї, руч-
ники-утеракы, пак варят-печут,
фарблят-малюют писанкы итд. Діти
помагают старшым.

Май мерькує газдыня, обы фай-
ну паску спекла. Печи паску мож
лем у четвирьк, вадь у суботу. Зато
закыску (квасок, причину) робили
у середу вадь пятницю навечур.
Муку замішовали на молоці и
яйцах. Рано накыснутое кісто

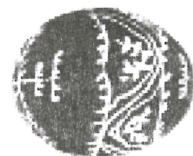
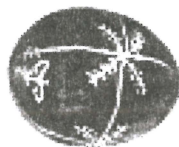
газдыня ўвалькала у муці и накла-
довала формовати ся у сакастовкы
— прутяні кошарыкы, застеливши
у них чистый платок. Піч напа-
лэвала сухыма буковыма дрывама.

Докуль ся піч нагріват, газ-
дыня змащуе тепші олаём и пере-
кладуе на них паскы. Згорі паску
парадит косичкама, вінцяма, кре-
стама, потятама. Бере гусячоё перо
и убмащуе жовчком.

Ци піч добрі нагріта, прові-
рят тенгеричаным шумолинём: кидь листок нараз
изгорів — піч перепалена, кидь довго не куриў —
недопалена, кидь нараз ся скручоваў и зачинаў
чорніти — ипен файна. Грань кочаргов удгрібат
наперед, ид двирцям. Тепші з паскама закладуе у
піч. Аж ся вшиткі, кулько їх є, закладут, онь тогды
ся грань ўгребе и двирці ся закрюют.

Упиканя паскы — сесе діло удвічальное,
газдыня туй не терпит лишных назирачув. Лем
дівкам своим дозволит помагати, обы ся учили. У
сись час не мож ходити по сінях, обы не было
протягу. Коли ся двирці печи закрюили, не
слобудно їх отворити, бо тогды паска могла бы
пригоріти, недопечи ся, вадь надпукнути. А се вже
ганьба про газдыню.

Из пасков пюзані и даякі бабоны: кидь добрі

у печи наросте — на добрый урожай, не наросте — на неурожай, западе у середині — на смерть у родині.

У Велику Суботу навечур паровали кобрик — малёванный великодный кошарик: стелили у нёго майліпшы́й ушиваний ручничок, клали паску, шовдарь, пікницю, грудку, масло, писанкы, суль, хрінь итд.

Треба мати силу волі, здержати ся, жебы не покушати хоть мало из того вшиткого, бо се був бы великий гріх. Як уже дочекати ся Великодня! Ранинько идеме паску сятити.

Сятят паску в Ясіні

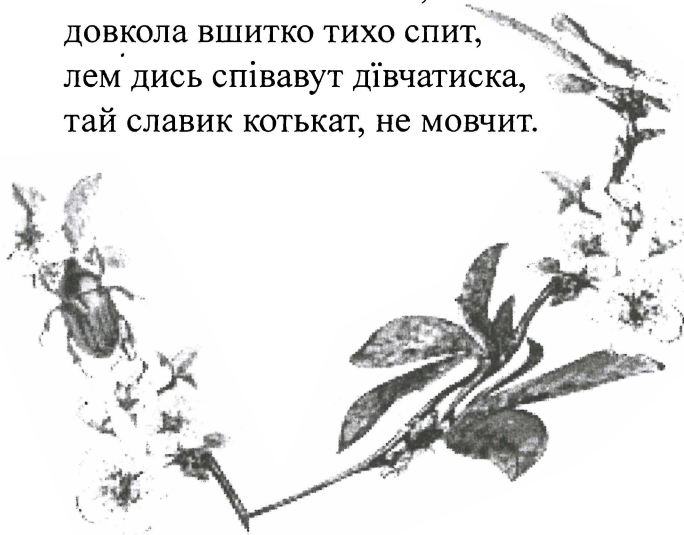
Вышнёвый кертик

Вышнёвый кертик, хыжка чиста,
у цвітю брындакы гудут,
співавучи дівкы идут,
газдынї вже зладили їсти,
а хлопы з поля плуг несут.

Пуд хыжку чиядь сіла їсти,
на нибї звїздочка встає,
дівка вечирю подає,
штось мати хоче юй повісти,
лем славчик нияк не дає.

Поспали діти, як мониста,
и мати коло них лежит,
довкола вшитко тихо спит,
лем дись співавут дівчатиска,
тай славик котькат, не мовчит.

На Гуслю

Верховинов обычайно называють у нас тоты гористі часті края, што своєв май студенов клімов, гутором и ношов своих обывателюв рузнят ся уд инших міст. На Верьховині уже не дозріє тенгериця, так люба ростина русинського народа, лем овес и овес всягды.

Путь уд Поляны через гору Розділ, за котров уже зачинат ся Верьховина, доста незаимаючий. Сєв дорогов прийшли у IX. столітію Мадяре.

Нудна еднотварьность дороги высше Пудполозя урвала ся и очам моим явив ся зовсім новый образ: на місто хмуравого ліса горы покругі свіжов травов, овсом и другим засєвом. Околиця туй стала веселійша и просторнійша. Динь уже хылив ся ид вечеру, коли привезли сьме ся у верховинськое село Верецькы, наповненное торговым жидуськым плиминєм.

Другый динь рано рушив ем розникати ся довкола. На еднуй из полонин стямив ем штось білоє. На мое звіданя: што ся там біліє? сопутник муй, удповів, ож сніг. А се было 3-го юлія! Вертаючи ся зберали сьме путєм драгоміты, меже котрыма найшли сьме дакулько дуже красных и правильной формы.

Пак пуйшов ем у близкое село Быстрое,

жебы удты ўлізти на полонину, на котруй быти уже давно-м мав дяку. У Быструм узяв ем из собов про- водимаря. Як ишли сьме фурт горі и горі, буковый ліс усе малів, а нако- ниць зовсім урвав ся, и лем сїм-там віділи сьме мі- зерні, криві корчі смереки и ялувця.

Уд уморюючого путя и горячи за-

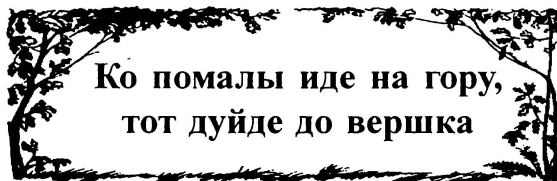
Володимир Микита. Учениця з Колочавы

чав ем чути силну жажду. Проводимарь привюг нас ид еднуй кырници. Туй вода из таков силов и так бивно утрісковала из скал, же нараз чинив ся цілый потук, котрого воды з углушливым гуком, мечучи ся меже величезныма балванами, быстро текли у долину. Угасивши жажду студеное, ги лед водоев, фрїшнійше ступали сьме горі. Але туй уже и скалистое бердо Гуслі перед нами, и вирьхня точка ёго Пікуй висит ся над нами. Анде и стадо волув ся пасе у до колін високуй траві, што скоро нагучала по ростопиню сніга; туй и полонинські

цвіты, які-м нігда не відів. Накониць єсьме на шпіцу, на котрум чажко стане 5-6 людий, и я лачно позираю раз в еден бук, раз у другый, нараз хочячи убьяти оком вшиток відик. Все-м любив лізти на высокі горы и з вершин убдивляти ся виду далеких міст. Як високо, над горами, стою тепирь и далеко-далеко вижу! Як шкода, же чоловік на Вєрховині мусит ся скривати уд вітрув и бурь в узинькі долины, удкы такый узкый и ограниченный ёго овид. А туй на вершині яка просторунь, яка ширява перед взором!

Туристична група туд вєрхом Близниці в кунци мая

Книга земледільця*

Кулько трафит ми ся быти на полю, все из радостёв назираю на роботу земледільця.

—Дай Боже добрый динь!— поклонив ся я раз єдному старому земледільцю.— Як ся вам на сьом світі жиє?

Удповів ми:

—Робиме, мучиме ся, як Бог приказав.

—Красное занимања земледільця. Як бы я не пустив ся був на дорогу науки, и сам бых любив быти земледільцём.

—То правда,— каже,— и орниця така, ги отворена книга. Много можеме из нїї ся научити. Уже-м старый чоловік, айбо каждую ярь все дашто новое ўчитаю из нїї.

—Їй, уйку, як красно говорите! Научіт и мене на то, што мож читати из книжки землі.

Старый держав плуг, а я ишов пиля нёго. Сяк ун говорив:

—Та, сынку, моя книжка говорит ми, же туй орав и сїяв муй отиць и дідо. Кой плугом ўверну скибу землі, все спомяну собі, же и муй отиць сесе робив. Коли муй пот паде на зимлю, все погадаю собі, же змішат ся ун из потом моих предкув. Айбо не лем пот, но и крыв свою проливали они за сьом зимлю. Первый лист мої книжки учит ня на того, же бых любив сесю зимлю, сись хутарь, сесю

утцюзнину!

—Золота каждая буква сєї книжки!— изволав я.

—Як уйде из сєї землі слаба головка жита,— продовжав старий земледілець,— читаю я из мої книжки, же сєся земля дає нам хліб. Айбо и на тото учит моя книга, же кидь не буду робити, упаде хліб из нашого рота. «Роби, жебы не голодовали твої!» — сьак говорит ми каждое рано. Так я и роблю. Коли красно росте колося, ни мороз, ни сухота не погубит го, мило шепче ми на ухо: «Но, сись гуд можеш купити Иванкови черлині чіжмы, Катеринці красний кестемен, а щи и коровку на газдуство.» Научит сєся книга чоловіка любити

свою фамілію и своїх ближніх.

—Не є милійшої книжки над нїї! —
повів я.

—А коли перед нами вітер габує море
дозрітих колосув,— правив дале земледілець,—
и сї колосы чекают лем на жниво, из мої книжки
читаю у сякій час: «Чоловіче, спознавай у сьой
благодати руку Господа и пудойми ид нѣму свое
благодарное сердце.» Кидь постигне нас нещастя,
град, сухота, авадь штось иншое, говорит ми моя
книжка: «Чоловіче, не падай духом, спознавай и в
нещастю руку Господа и успокой ся, бо ун знає,
чом сяк творив.» Ся книжка научит нас вірити,
терпіти и надїяти ся.

Земледілець замовк. А я подумав на то, як
мудро учит нас материнська земля! Якое красное
житя земледілця, што каждый динь туюлько
мудростей читає из книжки природы.

Василь Мудрий

Хліб

З неба хлібець нам не падат
без трапезы и без муки —
про єднинький лем фалаток
нароблят ся многі руки.

Треба поле погноити,
посіяти, поорати,
зваловати, зволочити —
та уродит пребогато.

Динь и нуч гучат комбайны —
золотый наш хлібець жнучи,
в елеваторы го дайме,
пак на стул наш прийде удты.

Што клопоты, што роботы
туй поклали — погадайте.
Кой вам прийде хліб до рота,
та на се не забувайте!

*Позад Антонія Годинки,
Євгена Перфецького,
Ласлова Чопея*

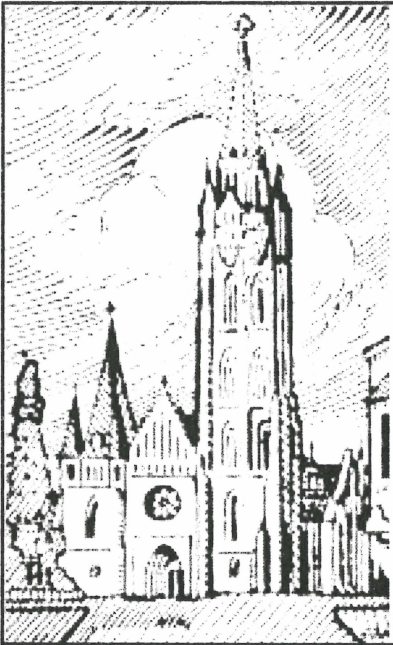

Король Матяш

По смерті Лудвика Великого (Nagy Lajos, 1326-1342-1382) через слабость королів и вднукашні баламуты зачало упадати и діло краєвої оборони. За Жігмонда (Zsigmond, 1368-1387-1437), Мадярська країна мала оборонну повинність перед товарешніма зимлями: повинна была ўставити бізувное войсько, котрое ведно взято доходило до 120 тисяч ратникув. Се войсько состояло из бандирій (бригад), які держали старші немеші, великаші. Сяк король силно зависів уд сих панув, и войсько дороге было. Жігмонд мусів дати богатому войводі Драгови Хуст, жебы му позычив гроші воєвати дале. (Туй інтересно попутно повісти, же Жігмонд около 1392-1394-го года даровав Мукачово свому уйкови князю Теодору Гедімінасу, котрого знаеме у нашуй історії як Теодора Коріатовича.) И панованя Жігмонда, котрый фурт воєвав, и непокуйный час, што настав по ёго смерті, повный свад, розопрї меже великашами, котрі, маючи войсько, били ся меже собов, принесли много біды. Многі села Пудкарпатя были ўпалені, а їх обывателі ўгнані. Но сяка устройность не могла держати дале, бо як всягды

в Європі, так и у нас, за панованя палатина Яноша Гунядія (†1456) и ёго сына короля Матяша Корвина (Hunyadi Mátyás, 1440-1458-1490) уже не бандирії давали міру, ай наёмні катуны. Спомянім лем славного Чорного Войська короля Матяша, за котрого вітязьство и карность ги за примір ся говорит. Сякоє професіональное войско держати было тунше и Матяшу удало ся назад установити порядок.

Многі листины говорят, як Матяш Корвин змагав ся назад вернути распорошеное обывательство у ёго перижі поселища, дати му условія спокійно газдовати.

Храм Матяша в Будапешті

Кмиті, што ся вертали у перижі села, де лем треба было мало повбновити газдуство, уимали ся спуд плачення даний на 6 літ. У нас, пуд Карпатами, у сись час активно ся заложуют и нові села. Туй кмиті не платили дань онь за 12 первых годов уд заложиня села. Уже на 1458-годишнум соймі, на зачатку свого панованя, Матяш жадав уд па-

нув, жебы из своима кмитями поступовали по закону, не робили над нима ниякого насилства, и установив панам за насилство над кмитём покуту 6 марок сребра. Лем паны и корольскі урядники (жупаны) не все ся творили на корольскі розказы, так же на соймі 1471-года Матяш уже мусів погрозити жупанам, ож за несповнния корольських розказув стратят пост, а покуту за насилство над кмитём пудняв на 25 марок сребра.

На соймі 1484-го года прияли закон, який первый раз споминат о Русинах, же «Русины не довжні и не повинні десятину платити», як непапіші. Сим Русины дустали ліпші условія на газдованя. Корвин Матяш був дуже любеный король, называли го щи Матяш Справедливый, и за нёго народ исклав много легенд.

За Матяша зачали класти годинки на варошських турнях. Матяш дав принести файтові виняні лозы из Бургундії и Шампаня, чим можеме повісти, же поклав основу нашого винарства, бо онь через 300 годув за ним малярськоє вино дустало славу на світ. 1473-го года, коли щи лем 17 літ минуло, што Іоан Гутенберг ұнайшов книгопечатаня, дав король Матяш списати вшитку

натогды знату історію Мадярської краіны і напечатав красну Будинську Хроніку, из котрої сут днись у Мадярщині уже лем 2 дарабы, а по світі шість.

За Матяша уже сященикы наші пудвиржині были білгородському митрополиту.

На жаль, наступники Матяшовы не подержали сесї порядкы, не честовали заканы, у державі запановала безголовость. Турицькый султан Соліман заяв Білгород и 1526-го года пуд Могачом изнищив мадярськoe войско. Надовго велика часть Мадярської краіны упала пуд турицькoe рабство. Уд сёго часу зачав пановати Габсбургський дом. Цісарі нерадо віділи русинські «фрайгайты» (слободы) и многораз на соймах (1563, 1566, 1567, 1569, 1572) онь до 1604-го года пробовали зотерти їх, айбо мадярські паны не дали, говорячи, ож сесе ясно записано у Матяшовых законах.

Ануж, угани!

Говорити не знає, а люди учит.

(Княжка)

За Кошута

На високуй полонині
вітрик повіває,
сидит цісарь за столиком
гадочку гадає.

Не за тото вун гадає,
як їсти тай пити,
ай за тото вун гадає,
як бы Угра бити.

Пише листок, пудписує
серед темной ночи:
ты, Москалю дорогинький,
будь ми на помочи.

Москаль ёму удписує:
я тобі поможу,
мені Угра нішто бити —
раз-два го положу.

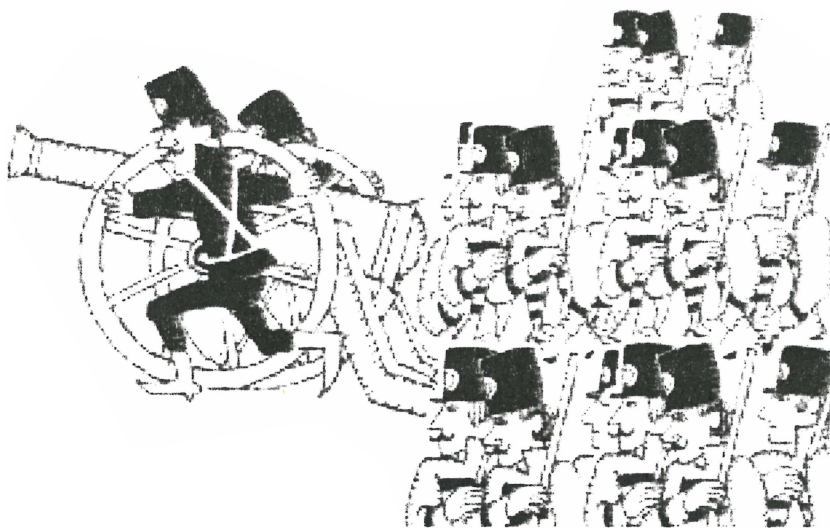
Як загнав ун своє войсько
тай свої каноны,
каноніры повходили
на высокі горы.

Як зачали каноніры
кулями гриміти,
заплакали в Комарові
Кошутовы діти.

Як зачали каноніры
шнел-фаєр давати,
стали Угры молодинькі
у воду скакати.

Єден скочив, не доскочив,
другый утопив ся,
третій скочив, перескочив,
на бодло пробив ся.

Позад рисунком Едіты Лутак Медвецкіной

Час

—Коли звикли сьте вставати?

—Каждый динь рано по пьтуй годині.

—А робота ся вам уд кулько зачне?

—Рано зачинаеме уд вусьмох годин, пак у полудне маеме перерву, а дале робиме уд єдної години по-полудне.

—На роботу ходите пішо?

—Лем за файного часу, а за пудлого иду автобусом. А вы фурт доїзжаєте желізницїв?

—Айно, у ферталь на сїм рушат електричка згоры, из села, а назад ся верну у три ферталі на шість пополудне.

—А стигли бы сьте споздिति на желізницю, пак ци довго чекати на слідучу?

—Ой, тото бы біда была, тота прийде на місто онь у пувночи.

—Кулько є годин?

—Пувдванадцята минуло трєма минутама.

—Но та мушу бігти, бо маю стрічу на полудне.

Годинка

Тіка-така, тіка-така...
туй кось пряче ся уднука,
тіка-така, тіка-така,
туй сердечко чиєсь дуркат.

Як то все така єднака
та мелодія привычна,
все єднака: тіка-така —
рано, вполудне, навечур?

На роботу всіх довкола
в точный час она приводит,
и по нуй ся рунат школа,
и по нуй будилник ходит.

Тіка-така, тіка-така...
туй кось пряче ся уднука,
тіка-така, тіка-така,
туй сердечко чиєсь дуркат.

Тіка-така, неборака...
нигда-нигда ся не зморит,
ци робити, ци спочити —
строга, точно нам говорит.

Штефан Смолий

Мамі

Не найшов єм слова,
в людськum язикови,
якыма бы-м, мамко,
тебе поздоровив.

На найшов єм нигде
ту на земли цвіткы,
які бы-м ти , мамко,
дниська дав у руки.

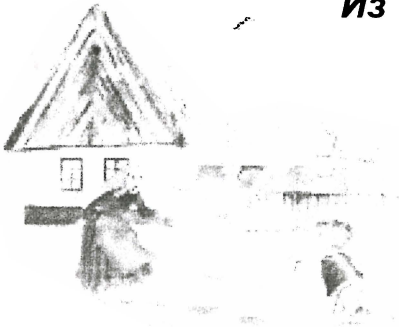
А так прийми уд ня
обычайні слова:
жий довго из нами
и будь все здорова.

Позад рисунками Марты Мейсарош

За живот, за вшитко,
што-сь нам стигла дати,
дозволь ми за вшиткых
тя поціюловати.

Из далека

Хыжочка мала, Дунай великий...
Што бых радый я дому поникав!
Што лем ся на вто роспамятаву —
вже слызами повні очі маву.

Было там убстати ся до гроба,
лем челядником жене тужоба;
став ся чути соколом я тамкы,
охабив ем отчый двур и мамку.

Цюловав ем мамку на розлучку,
а юй душу жаль палив пекучый,
перлы слыз ся росно з очий лляли,
а згасити жаль не бировали.

Руки юй ся трясли убнимавчи,
так просила ня, обых убстав щи!
О, кыбы я світа быв скушений,
чий бы не просила надаремно.

Будучность як райський сад малює
красна надія, што нас чалує,
онь коли беме ся в люд, ги рыба,
стямиме, яка смутна то хыба.

Ци признати, же й мене злудила
тої надії блискача сила?
Же удколи світом ся туляву,
фурт лем ногы в тирня заскаляву?

...В утцюзнину ся рixтуют нашi;
што у вістку мамці перекажу?
Та зайдiт ид мамці, коли бы сьте
проходили дись коло убьiстя.

Та кажiт сараці, най не тужит,
бо сериньча сыну вiрно служит...
Кибы знала, як юй сын тiснит ся —
чий бы сердце пукло сегiници!

Потовмачив
Славко Слободан

Препотребный матеріал*

Не є на світі май нужного матеріяла як желізо. Подумайте, на што вшитко ёго потребууют. Газдови треба косу, плуг, мотыку; ремеселникови — балту, пилу, сверлик; газдыни — иглу, ножичкы; вам, школярям — перо и ножик. Тото вшитко зробено из желіза. А щи кулько иншого: машины великих фабрик, желізнi дороги, мосты, желізниці, кораблі итд. — тото вшитко из желіза.

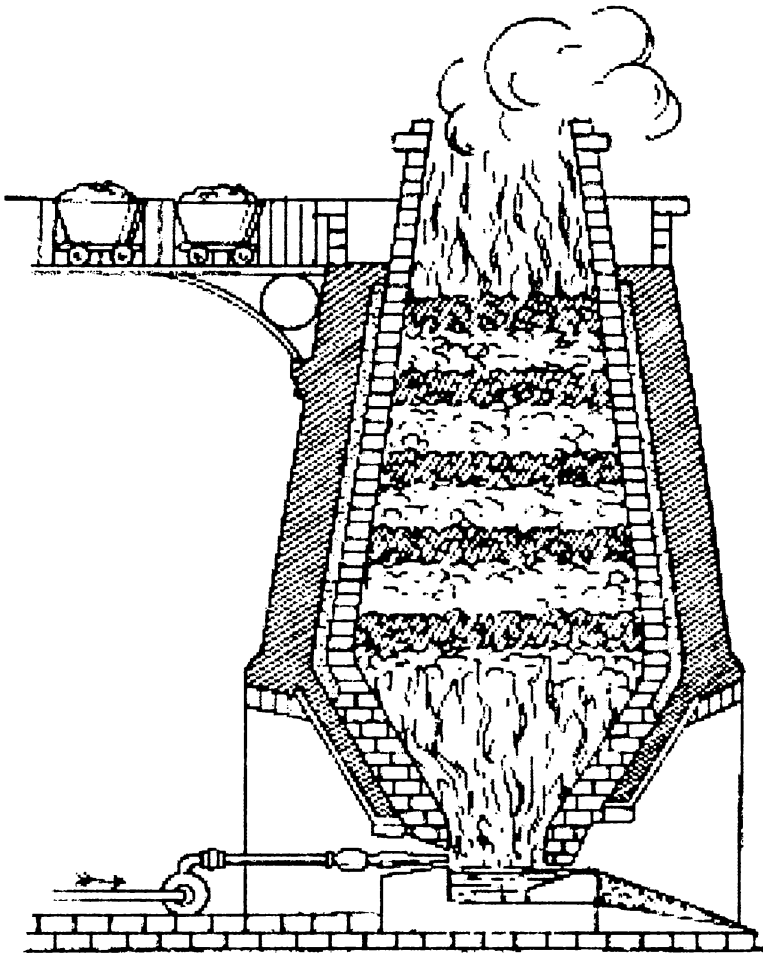
А удкы є желізо?

Желізо находит ся у земли змішано з иншыма мінералами, глинов. Сяка мішанина называт ся желізнов рудов. Руда находит ся часом на повирьхности землі, а часом треба єї добывати из глубли. Вы бы и не упознали желізну руду. А кой бы вам указали, та и не віровали бы сьте, же из тої глины буде перо вадь ножик. Сю глину ўкоплют, повезут на фабрику-желізарню, де з ній ўроблят желізо.

Желізну руду засыплют у высокі пичі. Сесі пичі сут ўмурованы из каміня и стоят, як высокі турні. Коли у ясный динь ўйдеме на берегы над Ужгородом, та можеме такі турні відіти коло Великих Капушан у сосідной Словакіі, де є велика желізарня. Руда сыпле ся у високу пич изгорі и то мішано из углём, дотуль, докуль пич не буде повна. Пак на споді роскладут огинь, а обы горіло ліпше, та пуддувають из великыма міхами, які мож відіти

у ковача.

Огинь пак не никає, ци то угля, ци руда, запалит вшитко, што лем може горіти. У великуй теплотї ростопит ся желізо и удлучит ся уд глины

Высока піч

тай иншых примішок.

Коли ростопило ся, ұпустят го из печи до ямок и сакастовок, што сут перед печов. Робутники из довгыма кочаргами мерькуют, як уливат ся желізо. Айбо и сокотити ся мают, бо ростопеное желізо тече, як огняна ріка. Уночи засвітит на цілу околицю. Зливарї из довгыма кочаргами кермуют огняну ріку, куды треба. У ямках ростопеное желізо помалы застыне, и так буде из нёго сырое желізо, котрое дуже ламле ся, бо у нюм содержит ся ши много угля. Сесе желізо пак топлят ши раз и так дустанут из нёго уже ліпшое желізо, котрое пак куют паровыми клепачами.

У ростопеное желізо знають ши примішати манган, нікел и другі примішкы, жебы было муцнїйшое. Такое муцное желізо называт ся оціль.

Не легко зливарям и оцільярям робити желізо и оціль. Чажкый їх хліб, твердо мусят они робити, жебы съте могли мати перо и ножик. Коли берете у руки даякый желізный предмет, подумайте, кулько труда и поту стояло ёго ұробеня.

Якое слово mezi сесї не валушноє:

балта, жілетка,
игла, каріка,
коса, нуж?

(вжірвж)

Ий, маву косу

Ий, маву косу,
айбо з нёв не кошу,
горі селом, долу селом
на рамени ношу.

Ий, маву косу,
айбо не клепана,
так бых косив, так бых косив,
уд самого рана.

Ий, маву косу,
з твердої оціли,
як притискну, та ми затне
пуд самі мозулі.

Теодор Докля

На високум буку

На високум буку
куковка кукала,
«куку, куку, куку» —
так все повтаряла.

Я тоту куковку
барз любив слухати
и цімбору свого
звык ем з собов брати.

Сіли сьме пуд буком
на довгум коріню
и пречудным звуком
тішили ся млінно.

Нюс ся вун довокола
понад горы вирьхом
тай звучав премило
ведно з своим ехом.

А тепирь не чую
куканя кукулі,
бо в чужині жию
на другуй пувкули.

Позад рисунком Марты Мейсарош

Случай из русалками

—Тадь и я раз мав надзвычайный трафунок,— зачав приказовати дохтор из Верецёк. Єдну нуч сплю собі, гикой дрімлюх, аж зачув ем когось на оболок клопкати и кликати:

—Дохторе! Дохторе!

Отворю оболок и звідаю ся:

—Ко там? Комуь ня треба?

—Айно,— доляг ся из потемку якыйсь чудный тонинькый голосок.— Пой! Пой и поможи!

—Тадь ко вто?— звідаю.— Ко ня кличе?

—Я, голос ночи,— повіло из темноты.— Голос місячної ночи. Пой уже!

—Иду,— повів ем, ги у сні, и хапом убрав ем ся. Уйду з хыж — вон никого. Учинило ми ся престрашно.— Гий!— покликав ем потихы.— Є туй дако? Де маву йти?

—За мнов, за мнов,— залыгнув ся ласкотный невидимый голос, и я пуйшов за тым голосом и путём, и просто через лаз и темный ліс. Світив ясный місяць, и вшиток світ застыв у студенуй красоті. Віруйте ми, знаву нашу околицю, як свої долоні, айбо у сю нуч віділи ми ся такі чародійні, ги у казці. Гибы-м неприядіяно трафив у инший світ. Довго-м ишов за тым голосом и гадаву собі:

“Сесе гибы Латорицька долина.”

—Гев, дохторе, гев!— кличе ня голос, ги черкотаня рікы. И привіділо ми ся, же стою на стрібернум лазку на биризі Латориці. Розникав ем ся, а у місячнуй ясняві видко штось — ци постава даяка, авадь світла тїнь; чути ци то тихый плач, ци то плюцкотаня воды.

—Но, но,— кажу успокойно.— Ко сьме туй и што нас болит?

—Їй, дохторе!— тонинько скаржит ся тото світло на земли.— Я німфа, русалочка. Игнали туй мої сестричкы, танцёвала из нима и я, тай не тямлю, вадь зашпотала-м ся у місячний зорик, вадь исховзла-м ся на перлинці росы, чисто не тямлю. И але лежу туй, не годна-м устати, а нужка ня болит, болит, болит...

—Ага,— кажу.— Видав, фрактура, циже злом. Нич тото, дораз увидиме. Та пак вы сьте една из тых русалок, што туй танцювут на лазку. Позирайме ся! А як меже вас трафит даякый легінь из Жденёва, вадь Свалявы, та затанцюете го на смирть, ци так? Гм, гм! А вы ци знаєте, же сякі забавкы не ялі? Еге як ся на вас ўказало! Але до чого привели тоты ваші игранкы!

—Їй, дохторе,— пожаловала ся русалка,— вы и не знаєте, як тото болит.

—Бізунь, же болит,— кажу.— Фрактура мусит боліти,— прикляк ем коло нявки, жебы поубзирати злом.

- Долегеды-м тых зломув намістив, прошу вас, айбо такої бабраккы, ги йз тов русалков, не мав ем нигда у своєю практиці! Тадьбо в ній тіло из ясуті, а кусточки из так прузваної твердої ясуті. Ануж, попрабуайте имити сесе у рукы, кой оно невлапивоє, як вітер, як світло, як имгла, а підіг мусай го

убмацати, натягти, напаровати. То-м ся набабрав из нёв! Яв ем ся був поязовати нужку паучинов, а русалка квичит: “Ёй, ріже, ги друг!” Пак попрабуаловав ем искріпити злом палистками яблонёвого цвіту, а она плаче: “Ёй, не кладіт ми на нужку каміня!” Што робити? Накониць узяв ем из крылець русалчиного коника, циже лібелы, тоту блискуть, тот металичний заблиск, тай изонажив из нёго дві дощочки. Пак росскіпав ем місячний лучик у капці росы на сім дуговых фарб и синёв фарбов, майтоншым лучиком, поязав ем тоты дощочки ид зламануй нужці. Онь ми ся душно было! Віділо ми ся, же місяць пражит, як сонце в юлію. Як было по вшиткум, сів ем пиля ній и кажу:

—Но, тепирь ушитко добрі, айбо зато не важте згинати нужку, докуль ся не зросте. И знаєте,

небольшо, я ся на вас тай на ваших файнинькых сестричках просто чудуву. Чом вы ши й нынї туй? Тадь ушиткі німфы, нявки и русалкы, де што їх лем было, уд давна-давен по-понахожовали собі ліпшое місто.

—Де?— сплакнула русалка.

— Но,— удповів єм,— там, де роблят кіно, чий

знаете. Бавлят, танцювут про кіно, гребут за того гроші, як смітя, а ши й позират на них ушиток світ. Ёй, панночко, тото слава! Усі русалкы и нявки давно пуйшли у кіно, там сут уже днись и пропастникы и чугайстры. Кибы сьте віділи, што за препышной шатя там на русалках! А де, они бы не были у такому скромнум віганї, ги ваш.

—Ой, не кажіт!— исперечила русалка.— Муй віган ўтканы из блищаня світлячкыв!

—Вшитко едно,— удповів єм.— Нынї вже такі віганы не носят, тепирь мода инша.

— Из довгыма шлаєрами?— имко зазвідала русалка.

—Не бізуву ся повісти, бо ся до того не розуміву. Но, та йду вже, бо дораз ся розвиднит. А што я знаву, вы, русалкы, лем поночи можете ся

появляти, ци так? Та майте ся добрі, а за кіно зато подумайте.

Булше я там русалку не відів, єї зламана нужка, видав, загоила ся. Лем тулько можу повісти, же удтогды щезли русалкы из Латорицької долины. Не иншое буде, лем пуйшли у кіно. А вы ануж у кіні ўпозирайте ся файно, вам ся видит, же на плахті рухавут ся панночкы и дамы, а поправді тіла у них не є, дотулити ся ид ним не мож, бо они зробині из ясуті. Тадь видко, же тото русалкы. Зато у кіні світло гасят и чинят потемок, бо русалкы и всяка инша чортовина світла ся боят и оживають лем у потемку.

(Рисункы Ёзефа Чапека)

Августин Волошин

Три яблока и єдна грушка

Єдному чоловіку захотіло ся їсти овочі. Ун купив єдно яблоко и поїв — ёму щи захотіло ся. Купив другое яблоко и поїв — ёму и тепирь щи хотіло ся їсти. Купив третєе яблоко и поїв — и все щи му хотіло ся їсти. Тогды купив єдну грушку и, коли изів тоту, насытив ся. Плескнув ся по голові чоловік и скричав: «О, якый я дурак, кулько-м яблок опусто поїв! Ніт было на самый перед изісти єдну грушку?»

Бурбуруй

Діточки малинькі,
слухайте честнинько!
Сокотїт ся, діти,
в Африку ити.
Там у морю цапы,
што кидь вас улаплят?
Боже вас заваруй
в Африку ити.

Там в лісах горілы,
в ріках крокодїлы
будут вас кусати,
бити и скубсти.
Сокотїт ся, діти,
в Африку ити.

В Африці розбуйник,
в Африці страшнуй,
злий и лютий уйко
Бур-бу-руй!
Ун бігає по Африці
и їст усіх діти.
Боже вас заваруй
в Африку ити.

И нянько вас, и мамка вас
просят много раз,
и нянько вас, и мамка вас
учат много раз:

“Африка ужасна,
юй-юй-юй!
Африка опасна,
юй-юй-юй!
Не ходіт вы нигда,
діточки, по нюй!

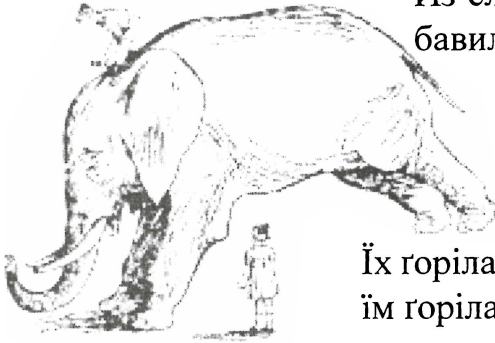
Лем нянько з мамков змучені
раз вечур задрімали,
а Янцё з Анцёв в Африку
таём повтікали.

В Африку!
В Африку!

Уздовж Африку сходили,
датлі, фігы всі поїли.
Пріма в Африці!
Файно в Африці!

Улізли на носорожці,
тай везут ся по дорожці.
Пріма в Африці!
Файно в Африці!

Из слонами мало были,
бавили ся скуч-кобылу.
Пріма в Африці!
Файно в Африці!

Їх горіла варовала,
їм горіла так казала,
и казала, говорила,
и приказовала:

“Никайте — вже цапа Фега
ростворила вам пащегу,
ци дасте ся вы юй влапити,
ци не хочете там трафити,
там, у Фегину пащегу?
Ой, не знаєте вы Фегу!”

“Мы дітиска ўбиті,
адде нам є у пяті!
Имиме за хвуст мы Фегу,
хвостом затчеме пащегу!”

Так ся Фега настрашила,
онь зо страху ся втопила!
Так ти й треба, цапо Фего!

А вже ид ним из мороквы там
лізе и рыкат гіпопотам,
страшило из мочари ид дітём иде,
пуд лабискама земля му гуде.

А Янцю и Анци до сміху,
скомчут гіпопотамово брюхо.
Пріма брюхо!
Файной брюхо!

Уразив ся на смерть гіпопотам,
утік за піраміды и гойкат там,
Бурбурила-Бурбуруя,
на вшиток голос ургує:

“Бурбуруй, Бурбуруй, Бурбуруй,
пой лем ты скорше туй!
Сих паскудных діти не шкодуй,
не шкодуй їх нич, Бурбуруй!”

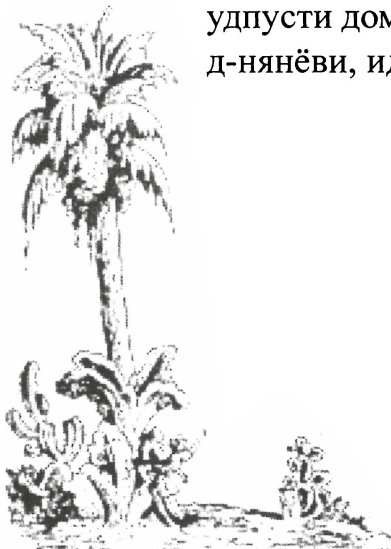
Анцю, Янця страхы ймили,
Бурбуруя вни стямили:
через Африку вун ступат,
на вись гагор там гулюкат:

“Я кривли лакомый
и діти бездомых,
што є лем у Африці туй,
премайзлійший страшный Бурбуруй!
Нич ми не треба
ни торту до неба,
ни мармаладу,

ни чоколаду,
нич лем піцюцьких
(айно, малюцьких)
діти!”

Ун злыма очима блискат
діти у пазурях истискат,
роскладує ватру велику
и гойкат голосом дикым:
“Горос-форос,
буде полуденок дораз!”

Діти плачут, ревом-буром,
Бурбуруя молят хором:
“Милый, любый Бурбуруйку,
змилуй ся над нами,
удпусти дому нас, уйку,
д-нянєви, ид мамі!”

Мы уд мамкы утїкати .
нигда вже не будеме,
мы сю Африку прокляту
навхтема забудеме!

Милый, милый
людоїдку,
змилуй ся над нами,
мы ти уддаме ушитко,

што дала нам мама,
мы туй маєме мерзлинку,
смачну, што уближеш слинку.”

Айбо каже людодїд:
“Ні-ї-їт!!!”

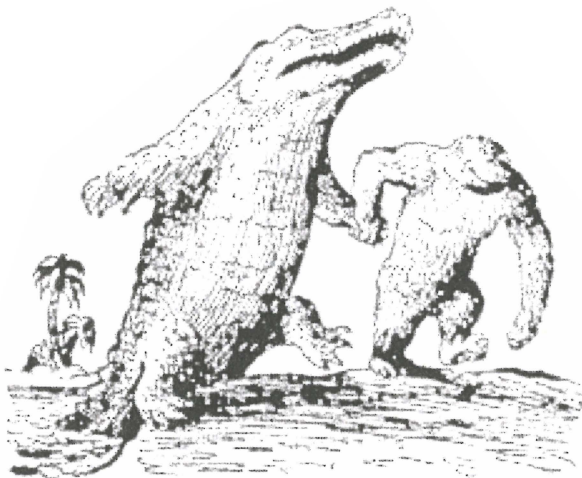
Наглі завіділа Анця,
в нїбі айроплан летит:
“Се наш дохтор, се наш дохтор,
добрый дохтор Юйболит!”

Добрый дохтор Юйболит
такой нараз там біжит,
Анцю, Янця в рамнях носит,
Бурбуруя за них просит:

“Будьте добрый, ліпшыї в світі,
прошу, мильї Бурбурую,
розязати, удпустити,
діточок сїх, най беру їх.”

А лінгарь Юйболита узяв
и на ватру печи ся поклав.
И шкварчит Юйболит и квїчит:
“Юй, болит, юй, болит, юй, болит!”

А діти небогы пуд палмов лежат,
уд страха небогы ушиткі дрыжат
и плачут, и плачут, и плачут.

Айбо туй испонад Ніла
указала ся горіла,
горіла иде,
крокодїла веде!“Будьте
добрый, крокодїле,

што лем скорше, будьте милый,
Бурбуруя пролыгніт,—
просит дохтор Юйболит,—
жебы вун не имав,
жебы вун не зыдав
сих піцюцьких діти.”

Крокодїл ся убернув,
и хвостом собі махнув,
лїнгариска Бурбуруя,
гикой муху
пролыгнув.

Пиля ватры гук и радость,
пиля ватры біготня,
рада, рада, рада, рада,
веселит ся туй дїтня.
“Добрый, добрый крокодїл
услободив нас,
добрый, добрый крокодїл
нас уд смерти спас!”

А в утробї крокодїла
тїсно, темно ся, уныло
а в утробї крокодїла
плаче, плаче Бурбуруй:
“Я вже буду добрый, вірьте,
я дїти не буду їсти,
пошкодуйте ня,
не скїтуйте ня!
О, я буду, я буду вже файный!”

Шкода дітём Бурбурила,
просят діти крокоділа:
“Кидь ун добрый буде вже;
впусти го, най иде.
Мы го возьмеме з собов
до вароша за горов.”

Крокоділ головов лем кынув
тай широко-широко зівнув,
а з пащегы йде вон Бурбуруй:
“Я вже туй! Я вже туй! Я вже туй!
Я вже буду любити діти,
хочу з нима до вароша йти!
Діточкам на утіху задарню
я у вароши зроблю цукранню.”

Скаче радый Бурбурило-Бурбуруй:
“Я вже туй! Я вже туй! Я вже туй!
Дітём баникы буду печи,
буду гостити вшиткых діти!
И по варошу буду гуляти,
задарь буду усім роздавати
чоколады и цукру премного,
лем мене не лишіт туй самого.

А про Янка и про Аньку
приготовлюзапіканку
из ванілковзапашну,
просто чудо, што смачну!

Пойте, діти їсти-пити
и не треба нич платити,
бо розбуйник Бурбуруйко
вже тепирь ваш добрый уйко.
Пойте, діти, пойте туй,
бо вас любит Бурбуруй!”

Потовмачив Славко Слободан

Якый хосен дают нам лісы*

Красно у лісі! А майкрасше вліті, коли велика горяч, прохожовати ся в тіні зеленых дерев. Яка свіжость, якый холодок, як легко там дыхати! Та як бы потому не любити ліс?

Чим ліпше упознае чоловік дерево, ёго житя, тым ліпше зачинат го любити. Не мож перечислити вшиткі хусны, які приносить нам ліс! Але, по-зирайте лем довкола себе! Стоит хыжа, збудована з дерева. А кидь збудуют ю з камя, и тогды много што буде в нюй зроблено из дерева. Давно дерево хусновало ся щи булше: на морях плавали деревляні кораблі, у нибі літали деревляні айропланы. Из дерева робили возы и сани, кочіи и гінтовы, колеса на возы и кочіи, и коломась, обы колеса мастити. Ищи и днись желізничні шины стоят на деревляных шліперах, а телефонні друты на деревляных стовпах.

В домах маеме деревляный бутор: столы, стулці, лавиці, гокерлики, шамелики, полиці, постилі, шіфоны, лады. Дерево, як природный материал, ачий нигда не пропаде из нашого газдуства. Там, де не є газу, мама варит полуденок, та напалюе шпаргийт дрывами, и кальгу гріе дрывами, обы у хыжи тепло было.

Коли застудиме ся, та пеме чай из липового цвіта, котрый тоже дало нам дерево. Древа,

значит, сут и лікарями нашыма. Дерева и кормлят нас овочами: яблукама, грушкама, сливкама, черишнями, вышнями, бороцквмама, бросквмама.

Папірь, на котрому пишеме и книги печатаєме, тоже из дерева роблят. А давно и пера и тінту, жебы писати, без дерева не могли зробити.

Всягды, де лем не попозираєме, треба дерево.

Дерева и чистят воздух, а без них люде и звірина не могли бы на земли жити. Дерева здержуют у земли вогкоту и так не дають ся чинити великым повіням. Якбы у нас знали добрі сокотити лісы, менше бы сьме уд повіний шкоды мали.

Треба охраняти и приятельов ліса — потят, бо без потят и ліс бы пропав.

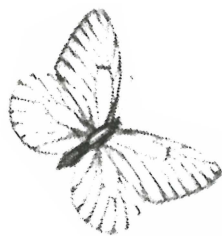
Петро Женюх

Балада

Бавлят ся діти на луці
гойдають в траві вітрик
вітрик команицю
команиця залюлять землицю

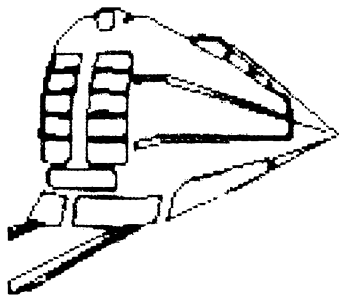
На луці діти
сонце з нима
гомбат ся у паучині
што простерла тіні
на твердуй сухуй глині

Мотылику перця фарбеного
подай крылце
На луці сонце
и діти в копці

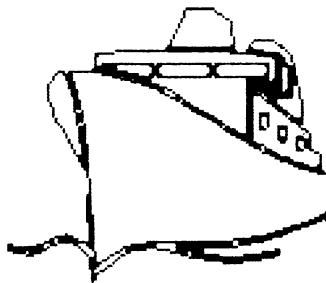
Миколай Скубан

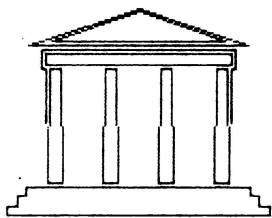
Старый куфер

Має нянє старый куфер,
з ним ходив по всіх дорогах,
што тых наліпок на нєму —
місточка не є живого!

Відів куфер, ож у Рімі
красні, типлі стоять зимы,
а у Луврі, у Паріжу
відів образ Моны Лізы.
Туй-туй трафив до арешту,
як прийшов до Букурешту.

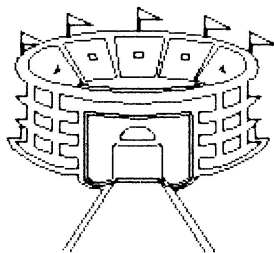

Навщивляв ун доста часто
Прагу золоту турнясту,
быв сись куфер и в Атинах,
відїв славні розвалины,
у Еспанії, в Мадридї,
быв сись куфер на коридї.

А з Варшавы везучи ся
мав крішталь у собі чистый:
грыз ся з мытниками дуже,
жебы з ним пруйшов дому вже.

Быв усягды, вшитко відїв
— и старі світы, и нові —
правда, ани раз не быв ун
у старых у Пацканёві.

Удкы має земля тепло?*

Было красное літнєе рано, лем што ся зачало провидняти. Муй старшый брат, што прийшов дому из школы на літні вакації, зогнав ня, жебы сьме йшли ся купати. Я убрав ся и ўйшов з хыж. Вонка было щи доста темно ся. Лем на востоці было небо мало яснійшоє.

Мене студінь убьяла. Чудовав ем ся, чом тото так студено, коли сночи было так файно тепленькó. Тадь купали сьме ся сночи, и вода была тепла, и воздух теплый. А тепирь така студінь. На моє звіданя потовковав ми брат, ож черезнуч земля и вода ўстыли, зато так студено. Чериздинь загріват їх сонце, та они нагрівають ся, а уночи помалы устывають.

Мы ишли напротив восхода сонця. Нагло ударили нам в очі пирві лучі сонця, котрое вставало споза горы, и нам стало гибы теплійше.

Сонце уже цілоє ся ўкотуляло зза горы, коли сьме дуйшли до потучка, затуленого уд востока бережками. Шіковнинько сьме ся розобрали, клонцаючи у зубы, и вергли ся у воду.

—Гух, што студена! Чом се так?— звідаю, трясучи ся.

—Бо черезнуч ўстыла,— удповідат брат.— Вечур была зовсім тепла, бай тогды, як сонце зайшло. Знаєш, ож и в судині вода буде горяча довго по тому, як єї зняти з огня. Вода, як вонка

ставало фург студенійше, помалы ўстудила ся, а тепирь, над рано, май студена.

—Айбо тото не все над рано так студено, ги днись! Нигда-м не замерз так читаво, як ныні, хоть даколи динь и не був такый красный.

—Розуміе ся. Сяк было тогды, коли хмары закрыли небо. Хмары затуляють зимлю, задержують тепло и не дают юй ўстыти,— товковав дале брат.

Я попросив брата, най ми расповіст, удкы ся бере на земли тепло. На тот час уже сьме ся ўкупали и зачали сьме ся скоринько уберати: брат казав, ож нездорово довго быти у студеной воді. Сонце пудняло ся уже так высоко, же ўсвітило и тото місто, де сьме ся купали. Мы чули у цілум тілі приятное тепло.

—Вшиткой тепло, што є на земли, маєме уд сонця. Оно заганят нам ведно из світлом дуже много тепла. Другое небесное тілесо — місяць — хоть и світит, а тепла не дає,— зачав убяснити брат.— Тадьбо сонце не все єднако світит и гріє. Взимі заганят нам дуже мало свого тепла, бо и курто здержує ся на нибі, зашто має мало часу, жебы загрівало зимлю, и не пуднимат ся так високо. А як сонце низко, та лучі ёго скосо падут на зимлю и менше гріют. Не у всіх краях сонце гріє єднако. Чув єсь уже за студині и типлі краі. У теплых краях пуднимат ся сонце так високо, же напрудне стоит просто над головов. Зато там така велика горяч. У студених краях сонце нигда не стоит так високо на нибі, як у нас, та и так добрі не загріват. Там звикли быти тверді зимы.

Говори правду!

Юрко сокотив стадо недалеко уд села. Задумало ся ёму напудити людей. Загойкав: «Вовк! Вовк! Люде, помагайте!» Прибігли люде, айбо вовка нигде не было. Но пак по тум поправді явили ся два вовкы. Юрко зась гойкав, но задарь, люде не прийшли, а вовкы наробили у стаді велику шкоду.

Члены тіла

Члены тіла раз повадили ся на тум, же они лем черевови служат.

— Не будеме булше ходити, — говорят ноги, — най череве самое ходит!

— Не будеме булше робити, — дудравут руки, — най собі робит череве, кидь му дяка!

— Дурный бых був, — узвав ся и рот, — кормити тото лїнивое черевиско.

Што пак уйшло из сёго? Вшиткі зачали слабнути, а цілоє тіло ссохло. Онь тогды они порозуміли, же не добрі вадити ся, но треба помагати собі, и стали дружно до работы. Скоро тіло окріпло и ўздоровіло ся.

Якым Оліярь

Водичка

Водичко, водичко,
умый мої личка,
и ушка, и очка,
носик и усточка,
и чоло, и ручки,
и нужкы малюцькі,

жебы-м была красна,
здорова, чистинька,
бо я вже школярька,
школярька малинька.

Ілона Зріній*

По смерти Ференца Раковція І. ёго вдова, Ілона Зріній, уддала ся за славного Імре Текелія и сяк воститовала своих дітій, Юлію и Ференца.

Утця юй, Петра Зрінія, што ся був збуриу протів немилосердности віденського уряду, протівозаконно засудили на смирть. Брата юй имили; двадцять годув був у темници, докуль не стратив розум.

Ко происходив из такої фамілії, тот не муг быти слабый чоловік.

Ілона Зріній не лем свого храброго мужа пригваряла ид бою, но и сама через довгі три годы обороняла силный мукачовський замок перед цісарьськыма войськами.

Цісарьський генерал онь пукав уд злости, а віденський двур перед цілым світом ся ганьбив. Слаба жона оборонят замок и не творит ся ани просьбами, ани грозьбами Австріянув! Жона Імре Текелія не просит и не приимат милость уд цісарьського двора!

Меже тым Туркам удало ся имити Текелія, и в ланцю повезли го до Турції.

Лем мукачовський замок стоит щи. Лем славна Ілона Зріній бе ся из врагами.

Но все найде ся и зрадник... Замок трафив у руки Австріянув. Ілону Зріній из діточками повезли до Відня. Сяка судьба постигла нещастну

у Кошицях, у солодкуй материнській землі.

Дівчата, най ся бе гордо ваше серце, коли
чуєте имня Ілони Зрінїї!

Хлопці, коли бы съте ся хотіли вдухновити
приміром великого сирдця, роспамятайте ся на
Ференца Раковція.

Мукачовський замок у XVIII столітті

Шандор Петевфїй

У мукачовському замку

Туй горі черлену фану здвигла
волєлюбна Зрінїї Ілона,
се слободы горда утцюзнина,
а тепирь... темница туй, тюрма.

Нич лем муры невбалімі, камінь,
и ланцовый брязкот туй гніздит ся.
На стиналице без страха стану,
лем заваруй, боже, уд темниці.

Гев у ямі голову издвигат
огнёокый гордый молодяк;
думка неспокойна го не лишат,
ба куды го носит по світах?
Набізовно, сил му щи застане:
уднедавна в ланцю туй томит ся.
На стиналице без страха стану,
лем заваруй, боже, уд темниці.

В другуй ямі

— арештант май старший,
ци щи хоче жити, ко бы знав:
ледвы рушат ся, сухой и вхлявший,
чий ланцы му чажі, ги ун сам.
Вмісто оч му у западлых ямах
потуйземным духом штось мертвит ся.
На стиналице без страха стану,
лем заваруй, боже, уд темниці.

Здри, моложий: ліс ся зеленіє,
и кой пустят тя, буде такый,
а тебе на втот час сніг укрыє
туй уд твої журы и біды.

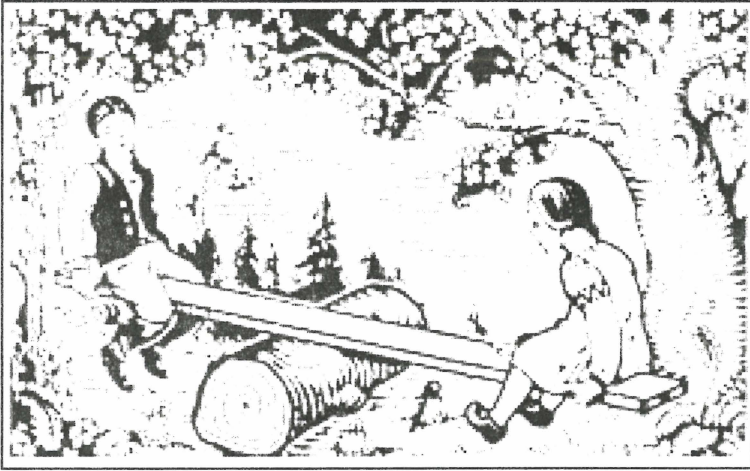
А ты старший: сакомпак дустанеш:
и вд-житя и вд-ланця слободиш ся.
На стиналице без страха стану,
лем заваруй, боже, уд темниці.

В зимлю сю глубоко стоны врыті,
гибы нуж острив: у сердце нуж...
Скоро гет — не годен ем туй быти,
бо ищи здуріву туй, ануж!
Тай горі-м, а трафив бых у яму?
Туй зудну червак до тя вгніздит ся!
На стиналице без страха стану,
лем заваруй, боже, уд темниці.

Потовмачив Славко Слободан

Днёвник дерев*

Двое малиньких діточок бавили ся у загороді. Гойдали ся. Мала дівочка сиділа у гойдалці, а хлопчик наганяв. Раз лем спугав конарь молодого оріха, а гойдалка зорвала ся. Дівочка перестрашена упала на зимлю. У полудне уже забыли обоє за вшитко, и лем переломеный конарь указовав місто нещастя. Дерево было красное, отиць дітий дуже шкодовав, ож ся зломило.

Сись малый хлопчик був муй дїдо, а мала дївочка — ёго сестра. Тепирь ипен сто літ буде, як зломили конарь оріха.

Ко памятат на того? Нико! Малый хлопчик и дївочка постаріли ся и давно спочивають на теметові. Пестрі цвіты цвітут їм на гробах, а коло них сплят и тоты, котрі у тум часї жили.

Лем стром щи жиє. Через сто годув став ся з нёго старега из грубезным дріком. Многі конарі поламані и кора сїм-там убдерта.

А дерево памятат на каждого!

Я знаю, бо-м відів ёго днёвник.

Тыждень тепирь истяли го. Ёго стара коруна звернула ся на зимлю. Убтяли ю, а из дріка понарізовали дощок.

Сись дрік був днёвником оріха. Коли стяли оріх, та прочитали у нюм, кулько годув жив.

Много карік увіділи на пню. Я їх почислив: было правиць сто и пятнадцять. Тулько годув жив наш оріх.

Же я того удкы знаю? Можу вам и сесе повісти, кидь хочете.

Жив раз еден ученый чоловік, Француз, котрый постоянно изглядовав тайны ростин. И того го інтересовало, же як дерево товстне. Поклав пуд кору едного строма малу тонку стріберну пластинку и лишив там через пять годув. Пак дерево ўрізали и нашли у нюм пластинку, котра была зароснута, бо через пять літ ўросло довкола нїї пять пирстинюв: каждого года ўрус по-по еден. Уд того часу знаеме, же кулько таких пирстинюв є, тулько літ має дерево.

Айбо сесї пирстинї прозрадят нам не лем вік дерева. Даколи видиме, же пирстинї дуже тонинькі, се значит, ож того года было сухое літо. Зась ширші карікы значат мокрое літо, коли стром ліпше кормив ся и розвивав ся.

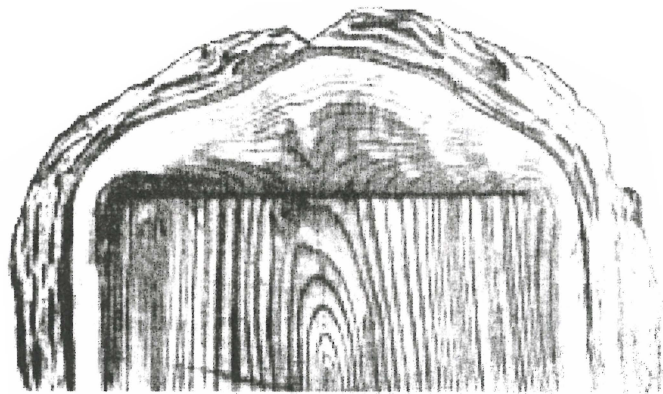
Коли різали дощкы из дрїка старого оріха, та из єдної дощкы штоська ўпало. Єден круглинський дарабчик дерева.

—Суковатое сесе дерево,— повів еден из різалникув.

Ун не знав, ож сись сук тямит мого діда. Же ун приломок того конаря, што зломив ся перед сто годами пуд гойдалков. Лем оріх памятав щи на нёго.

Што-м стояв коло стятого оріха, задумав єм ся и йзмыслив собі, які чудисні давні передаї знало бы сесе дерево поприказовати, аж бы годно было говорити. Історію сто пятнадцять літ! Діля чоловіка сякий вік є страшный. А меже деревами — діточый вік. Они сут правдивыми Мату-жалемами. Дакотрі з них досягают пятьсто-шістьсто годув. У Горватській країнї найшли дубы, котрі мали вусямсто літ. А кедер! Ун жиє и 2000 годув! У Сївернуй Америці росте мамутовое дерево. Сякі дерева сут старші ги 4000 літ, а высокі онь 70-80 метрув.

Де сут тоты люде, тоты народы, што жили перед 4000 годами на земли? Мало и небізовно што за них знаєме. Што добрі бы было, кибы старі стромы знали говорити и росповіли нам за вшиткі події уд свого дїтства!

Яблунька*

У густум лісі росла малинька дика яблунька. Прийшов у ліс чоловік ружча брати и увідів дику яблуньку. Укопав ю красно и понюс дому. Дома засадив стромик до гноєної землі. Исе уже осінь была тогды.

Яблунька убыла ся, а на яри зачала листкы уганяти. Тогды чоловік изрізав яблуньку на єдну пядь уд землі, заскіпив єї прискіпов из файтової яблунькы, заязав силно лычом и замастив ліпандов. Файтова прискіпа зросла ся из дичком, такой того літа нагнала ся из нїї рустка, на єден метер довга.

Три годы плекав чоловік скіпець, а коли єго дрїк ўрус на товщину великого пальця, уже мав стромик пять голузок, из котрых ся учинила стучна коруна. Щи за три годы коруна натулько розмогла ся, же убсыпав єї білый цвіт, а за тым

нараз появил ся и первый плуд. Восени, коли яблока зачали пристигати и черленіти, діти ся радовали, же покушають смачных и здоровых яблук. У неділю по вечурни скликав няне дітий пуд яблуньку и по-

товковав їм, як знав, за
ниї.

«Видите, діточки,—
зачав говорити,— сись кра-
сний овуч? Шість літ тому
принюс ем из ліса дикое
дерево. Роботы ми сесе
майже не дало: лем поса-
див, заскіпив и дакулько
раз убрізав. А тепирь моя

робо-та наградила ся добров наградов. Кулько
было бы хусна, кибы всі люде любили дерева! Не
было бы пустого міста на улицах и дворах. Як
любо было бы ходити влітї в холодку, а восени
зберати плоды. Деревы дают чоловіку овочі,
освіжают воздух, а пчолам на яри дают мед.»

Потому зорвав дакулько пристиглых яблук
и каждому дав по едно. Яблока были смачні и
дітям принесли велику радость. На другый динь
позберали они мерькуючи вшиткі яблока и склали
їх красно у коморї на полицю. Довго там они
стояли свіжыма.

Чоловік, коли постарів ся и став немучным,
часто спочивав у холодку тої уже великої яблонї и
забавляв своих внукув красныма казками.

**Якое слово межы сесї не валушноє: батулка,
быстриця, ёнатанка, кормошка, шоварька?**

(присмьблѣнѣ)

Василь Довгович

Кертик собі сію

Кертик собі сію
и сам поливаю:
фіалкы, лелію
и зіля, што знаю.

Тото все цвіте мені
у самуй зеленині!

Пчол ми брынят рої,
понад кертик летя:
тото самі мої!
Ци не щастлив я?

Кыбы-м був ся уженив,
щи бы-м собі май любив!

Позад рисунками Марты Мейсгрош

Панські глупості

Старый Юра сидит на стульчику пуд вербов. Хребтом ся припер у кривый пинь и спокойно собі покурює. Стара пуйшла на грибы, а вун хыжу сокотит, хоть муг и вун пуйти. Хыжа бы набізовно не утїкла, а гроши й иншого богатства у нуй не є. Зато и не дуже треба бы ю сокотити. Айбо вун лем убстав, бо не яло у яри хыжу и двур лишити так напусто. Прихожуют из вароша всякі панчуку, списуют єдні на дань, другі на партії, триті казку хочут чути, и Бог знає, з якыма глупостями лем не прийдут. Зато треба, обы быв у хыжи розумный хлоп.

Но та Юра ся убстав и спокойно пушат білавый дым из деревляної піпки. А на улици, не знати удкы, появив ся якийсь пан. «Мусів из земли урости, же-м го не стямив,» думат собі Юра. «А який то чудный пан. В єднуй руці дощочка, як на котруй баба кісто качат, у другуй руці шуточка и якісь гомбичкы на меншуй дощочці. А пуд руков палиця. Чорт відів таку палицю, што має три ноги. А тепирь кладе ю посеред путя. Боже, што то за пан? З рогатов палицїв, з дощочками и гомбич-ками. Тото набізовно не принесе нич доброго. Тото не уд Бога, же ся так наглі появив посеред путя. Кобы

вже стара была дома,» розгадує Юра. И сидит дале пуд вербов. Час-уд-часу попозират на пана, ци щи туй є, ци уже пропав.

«Але, уже поставив палицю серед путя, а навирьх поклав дощочку. А тепирь позират. Раз на стару хыжку, раз на мене старого, раз на дощку з ногами. А щутков раз засуче у гомбикы, раз у дощку. Та сесе поправді не розуміву,» каже Юра, уйме піпку з уст, а йде ближе ид панови. Перекрестив бы ся, айбо не сміє, бо пан фурт на нєго никат.

—Слава Йсусу Христу, паночку!

—Добрий динь, діду. Чом єсьте щи мало не посиділи пуд вербов?— звідат ся пан.

А старый собі думат: тебе туй чорт принюс, айбо наголос лем каже:

—Та, прошу красно, хотів єм відіти, яка туй машина у пана. А кидь ся пан не погнівавут, хотів бых ся позвідати, же... но, як то повісти...

Пан завісив на ногату палицю дощочку з гомбичками, закрутив собі цїгаритлю, закурив ся и позират весело на Юру. Видав, не сердит ся. Має добру дяку. Юра спокійно здыхнув и продовжує:

—Та айно, хотів єм ся позвідати... Айно, айно, любив бых знати, што то пан роблят.

—Лем тулько? Як видите, малюю.

—Малюют. А што?

—Поникайте на дощку. Спознаєте?

Юра глип, а мало не згойкав. На дощці прибитой полотно, а на нюм синіє стара верба,

нахылена над чорнов погнилов стріхов ёго хыжчины. И стульчик пуд вербов.

—Господи, тото наша хыжа,— чудує ся Юра.

—Спознаєте?— звідат ся пан, а Юра не знає, ци фіглює, ци хвалит ся.

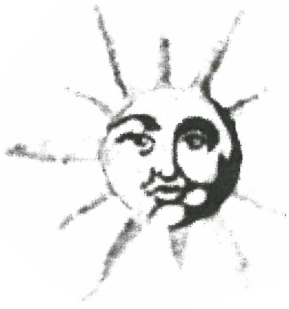
—Спознаву, спознаву,— каже старый радостно, айбо пак, якбы му дашто прийшло у голову, зачав ся тревожити и звідат ся трепетавым голосом,— айбо чом малювут пан мою хыжку?

Пан уже ся пуцат до работы, фурт ходит туйтам довгов щутков, а на полотні помалу появлят ся и цілое убистя. И дворик, и хлівча, щи й курник у закуті. Пан вшиток у роботі, на Юру и не никат, лем так удповідат:

—Чом малою вашу хыжку? Бо дуже красна!

Туй уже Юра завертїв головов. Видав, пан задумав штось недоброе про-тив ёго хыжці. Иншак бы не циганив так бессоромно. Тадь яка краса годна быти на такуй убдертуй кучи, стїны котрої уже ледвы держат погнилу зелену стріху? А пан, гибы забыв за Юру, хвалит наголос хыжку

и убыстя. Юра слухат то-
ты чудні слова. А раз лем
потур-мосит пана за герок:
—Ци пан чувут? Я не
хочу, обы они малёвали
мою хыжку.

Пан перестав из роботов:
—А чом?

—Зато. Кидь бы пан хо-тіли малёвати красну
хыжу, поведу пана у село. Там є красна хыжа из
новов череплянов черленов стріхов. Недавно ю
поставив єден Америчан.

Пан ся и сміє, и сердит ся:

—Тото не красна. Таких найду и тысяч. Айбо
така, як ваша, тото красота! Вы тото не розумієте,
діду!

З Юром ся закрутив світ. Што робити?
Тревожит го, правда, думка, яку галибу пан
принесе, айбо и гріє го штось пиля сирдця, кой
пан так хвалит стару утцёву хыжу. Што правда,
то правда. Сут и красші хыжі, айбо зато не поміняв
бы свою хыжчину за Америчанову палату. Айбо
кибы пан повів правду, чом малює тоту хыжу, кидь
она ёму не отча, кидь она ёму не така мила. Ун у
ной не прожив дїтство, молодость, весилі годы.
Пудозриво никат на пана:

—Айбо, паночку, не буде з того, кажіт
поправді, даяка біда?

—Из чого, діду?

—Ож малювут хыжу, двур и загороду.

—Та яка бы біда могла быти?— чудує ся пан.

—Тадь знаєте, як тото трафлят ся из тыма панськыма ділами. Генто казали, же на дань будут исписовати.

—Айбо я малюю, а не списую на дань.

—Но, но, най ся не гнівавут. Айбо же малювут вшитко? И хыжу, и двур, и загороду. Так, гибы списовали.

Пан ся засміяв и поплескав старого по плечох, и успокоёвав го:

—Я малярь, а не егзекутор.

—Добрі, добрі, розуміву. Пан малярь. Айбо чом малювут? Не мавут иншу роботу?

Пан ся засміяв філософії старого:

—Та я из сёго жию.

—Най пан не кажут! Из того мож жити?

—Сут люде, які платят великі гроші за такі образы.

—За такі малёвані хыжки?— чудує ся Юра.— За такі? Та тото поправді глупі. А пан продає такі хыжки?— уже и Юра ся зачав сміяти.

—А чом бы ніт, кидь платят? Не хотіли бы сьте, діду, обых и вас домалёвав на сись образ?

—Нашто и мене? Ачий и я красный?— зафіглёвав старый.

—Так бы був образ красшый. Тепирь вижу, же и тот стульчик так добрі не указує, кидь на нюм

дако не сидит.

—Та там най иду?

—Там.

Юра щи намышляв ся. Мав страх, обы з того не была даяка чортовина. Айбо зато дуже кортіло го відіти, ци буде знати сись молодяк го примастити тыма щутками и тыма гомбичками пуд вербу, на полотно.

—Но, кидь маєте дяку, та сядьте там на стульчик,—силовав го панчук.

—Айбо най пан кажут на честное слово, не буде тото на дань?— варовав ся Юра.

—Кидь вам кажу, же ніт,— сміяв ся пан.

—Но, та най буде,— рішив ся Юра и сів спокійно пуд вербу. И закурив собі.

А панчук вер три вадь четыре платкы фарбы на полотно, пониковав туй-там. Юра щи й піпку не укурив, уже пан кличе:

—Готово. Пойте поникати.

Старый причалапав ид образу. И видит: сидит там поправді вун сам пуд вербов.

—Айбо тото чортуська работа. Як тото пан трафили?— чудеє ся Юра.

Маляр зачав искладовати своє начиня. А Юра лем стоит и позират на образ. Туй му прийшло у гадку:

—Ци пан знавут, што. Най там домалювут и мою стару.

Маляр никат и не розуміє:

—Тото-м не годен. На образі не є міста.

—Де бы не было. Там пуд вербу мож поклас-
ти ши єден стульчик,— держит ся Юра.

—Айбо я не знаю вашу стару,— удмагат ся
маляр.

—Тото правда,— пуддає ся Юра.— Айбо
могли бы пан почекати. Стара ся дораз верне из
грибами.

Панчук уже відів,ож иншак чажко буде ся
удпрощати, та поубіцяв:

—Но та добрі. Я зайду мало у село. А стара
най почекат, аж ся верну...

Пан удыйшов, а булше го у суй околици не
віділи. Юра ся ши й тепирь знає похвалити перед
старов, як го пан домалёвав пуд вербу. Айбо стара
го нараз прикуртит:

—Чекай, чекай! Ануж прийде письмо. Будеш
ты платити за тото малёваня.

Юра тогды нараз замовкне и посмутніє. Бо
поправді не мож знати. Панам не мож віровати.
Ко знає, яков глупостёв учалуют художного
челядника.

Анна Галгашова

Гаданкы

Лізе, лізе по желізі,
найде дірку —
в ню залізе.

(Клюн)

Пуд якоє дерево заяць ся спряче,
як дождь падати зачне?

(Цлго моквоє)

Нашой бабы ремесло,
што на чорно заросло.

(Конабса)

Гордовик без обручув,
двоякой вино у нюм.

(Члнн)

Сам худинькый,
нус довгинькый,
а ко го забє —
свою крыв пруллє.

(Конаб)

Майстерство токмы

—Пане превелебный!— гойкают люде попови.— Не треба нам инших дякув! Мы маєме дяка! Благый знає булше, гикой вшиткі дякы из цілої епархії доведна.

—Добрі! Уповіжте Благому, най идо мні прийде,— каже добродячно пуп, обы не уразив люди.

Люде повіли Благому, най иде ид попови, договорити ся за дякуство. Де бы Благый не йшов, відь до дякуства ся розуміє ліпше, гикой вшиткі дякы догромады. Співат Херувімы — каждый раз иншак — як булше нико. Має свої трілі, свої мелодії, хыбит лем композітор. Ко хоть мало ся розуміє до співу, сміє ся до пукнутя, хоть Благый не співат фалшиво. Другі дякы лем трираз на гуд заспівають На Ріках Вавілонських, а Благый тото співат каждую неділю. При службі не співат лем Достойно, вадь лем Богородице Діво, Радуй ся, ай усе и єдно, и другое. Другі дякы по всіх просебных псалмах співають лем Многая Літа, а за умерлых лем Вічную Память. Благый и за умерлых и при читаню псалтырі співат и Многая Літа, и Вічную Память.

Благый прийшов ид попови.

—Люде вас хочут за дяка,— правит пуп.

Благый из великов до-
стойностѣв удповідат:

—Айно.

—А вы ци хочете быти
дяком?

—Хочу.

—Кидь хочете, та напи-
шеме до епископства, най
вам дозволят искласти
испыт. Готові сьте исклас-
ти испыт?

—Де бы ніт! Я уже знаю
из дякуства булше, ги треба.

—Та йдїт до вароша купити
вусямкоруновый
штемплик на жадость.

Благый пуйшов попросити
уд жоны 15 корун
на вусямкоруновый
штемплик. Жона дуже
дячно дала, тадь рада
была, же буде панїєв,
дякунков.

—Айбо дай позур,
чоловіче, обы-сь не
дав 15 корун, токми
ся, най спустит,
што лем мож,—
напоминат жона.

Благый прийшов до
вароша и зайшов до
трафיקы.

Трафикарь му дав
штемплик, а Благый
го крутит из бока на
бук:

—Што стоит сись
штемплик?

—Усям корун,—
удповідат трафикарь.

—Дам вам за нѣго
пять корун.

—За вто ся не
токмлят.

—Дайте за шість.

—Кажу вам, чоловіче, же туй ся не токмлят.

—Но та продавайте своєю фамілії,— злий вер штемплик на стул, и пуйшов дудраючи,— я щи нигда нич не куповав без токмы.

Благый пуйшов до другої трафики. И туй было ипен так. Токмити ся не мож было. Айбо туй увідів го еден жидик, котрый мав свою трафику. Нараз испознав, што Благому треба.

—Пойте зо мнов, чоловіче. Я маю намного ліпші штемплики, правда, дорожі, бо, знаєте, ліпшое усе дорожое, гикой пудлоє.

Благый из радостєв пуйшов. Кидь буде ліпший штемплик, чий бізувнійше му дозволят испыт. Прийшли до трафики. Жидик утяг изпуд стола дві книги. З едної узяв вусямкоруновий штемплик.

—Никайте сюды, чоловіче! Сись не з такого матеріяла, як тот був.

—А што стоит?

—15 корун. Маю и тунші, кидь хочете.

Жидик утяг из другої книги тоже вусямкоруновий штемплик и указав му:

—Сись стоит 10 ко-

Шустер и чорт

У далекуй краині, дись на кунци світа жив єден худобный шустер из жонов, а мали они тых діточок, як у решеті дірочок. Бо не задарь того кажут, ож богачі тішат ся из гроши, а убогі из діточок. Шустер робив добрі, и люде несли му роботу.

Раз настали у туй краині тісні часы. Люди убсіла жеброта, а из роботов стало чажко. А як не є роботы, не є што и у рот покласти. Діти плакали, їсти просили, а у шустера онь сердце из жалю распукнути ся хотіло. Хоть уха затыкай! Не знав, де ся діти. Коли уже не было у хыжи и тулько хліба, як чорного за ногтём, раз учмеленый уд горя загойкав на діти: «Бодай бы вас уже чорт узяв! Авадь вас, авадь мене!»

Біда тай готово! Повів сарака чіжмарь того, што не яло было казати. Бо туй такой штось излопоніло у сінєх, издубоніли копыта. Отворив чіжмарь двірї, у хыжи завоняло сірков, а у темных сінєх увідів... Кого? Тадь не иншого, лем чорта.

—Кликав есь ня, та я туй,— лопонит чорт.

—Кликав, не кликав, чоловік даколи и сам не знає, што му з языка злетит,— напудив ся чіжмарь.— У хыжи ни грайцаря, обы сёму друблю штось на зуб купити, бо умре из голоду.

—Не вукручуй
ся, чіжмарю. Лади
ся у путь!

—Ий, почекай,
неборе, не так на-
раз! Ко такое ві-

дів, обы чорт задарь забрав людську душу?

—Добрі, най буде так. Што хочеш за душу?

—Што хочу?— роздумує чіжмарь, и такой
уже придумав.— Принеси ми туюлько дукатув,
кулько стане у чіжму. Тогда хоть дїтём моим буде
из чого жити.

—Файн,— каже чорт.— Вустав чіжму на
комин, а я лечу на гроші.

И щез, гикой бы и не было го. Вутяг шустер
стару чіжму, вупуцовав, обы блищала, ги нова, тай
скоринько лізе на стріху, задів на комин.

И добрі, же пиловав, бо такой изняв ся віхор,
и туй уже стоит чорт из міхом дукатув.

—Ба ци не довго-м ся загуряв?— регоче
копытатый. Видиш, дукатув долегеды. На тот
случай, кибы чіжма была даяка велика. Айбо у
сесю, ачий, и пувміха не стане.

—Ото лем на око чіжма мала, ану лем
попробалуй.

Чорт зачав сыпати дукаты, а они падут до
чіжмы, як у бездонный колодязь. Міх ся вупорож-
нив, айбо и чіжма порожна!

—Яка неволя!— зло каже чорт.— Тадь міх

быв трираз такый ги чіжма.

—Ци не казав єм ти, же то лем на око?

Чорт щез, а за минуту був туй из другим міхом дукатув. И вшитко ся повторило.

—До Марішкы! Туй штось не так!

—Як то не так, неборе? Яка токма, так роби!

Зачав чорт носити міх за міхом, пилуючи, доку не запів когут, бо тогды уже не за шустрову душу думати бы, ай самому обы кампес не прийшов. Роспалив ся щезник и забыв на час мерьковати. И не стямив ся, як запів когут. А як когут запів, чорт завыв и расплыв ся на коломасть.

Чіжмарь онь у руки чухав из радости. Вубрав из пеца дукаты, купив дїтєм їсти. Пак пуйшли до вароша, купили каждому нове шатя.

Айбо и не требало їм такої великої застачі. Бо часы змінили ся, заказчикув тепирь было доста, а де є робота, там не є жеброты.

Лишка и воробок

За лишку кажут, ож вубита. Иде раз тай видит воробка сидіти на голузі. Кажє му: «Цімборе, кой вітер дує зліва, пуд якоє крыло голову прячеш?» Ун удповідат: «Пуд правое.» Лишка ся чинит, ож не розуміє: «Ануж, укажи, як.» Воробок голову пуд крыло задів, а лишка хоп — тай го зїла.

Медвідь и комар

Стрітив раз медвідь комара и звідат:

—Ты, комаре, из каждого створиня крив пеш. Та кажи ми, яка майсоложа.

—Бізовно, же людська.

Пуйшов медвідь на людську крив. Истрітив хлопця:

—Стуй! Ты чоловік?

—Колись буду чоловіком!— каже хлопиць.

—Што ми за хосен из того, што щи лем буде,— буркотнув медвідь и пуйшов дале. Стрітив дідика:

—Стуй! Ты чоловік?

—Колись був єм чоловіком!— закашлав ся дідик.

—Што ми за хосен из того, што было,— выркнув медвідь и йде дале. На тото стрітив гусаря на конёви:

—Стуй! Ко ты єсь?

—Я чоловік!— изгойкав гусарь и понюс ся.

А медвідь тогды давай за ним! Гусарь ся убернув и запюк медвідя палошом. Медвідь тїкы! А гусарь не був лїнивий, щи зняв из плеча пушку и вупалив по нёму. Медвідь пак каже комарови:

—Маєш правду, же людська крив майсоложа, айбо мене вже на ниї не злакомиш.

А комар ся сміє, мало не пукне. Айбо не пукне, не є там чому пукнути, не є на нюм нич мяса. Зато и ссе крив из каждого.

Туй ми вучко

—Няньку, няньку, туй ми вучко,
а туй ми брывочка,
туй ми носик, туй ми вушко,
а туй гыртаночка.

Туй волосічко, туй чолко,
а туй моє плечко,
туй ми уста, туй бородка,
а туй онь два личка.

Ци маву щи дашто, няньку,
кажи лем ми швытко?!
—Як ұростеш, золотинька,
буде видко вшитко.

Тамара Керча

Гаданкы

Сяду собі перед хыжков:
буду бавити ся з мышков.
Ніяк утікати мышці,
бо приязана ид хыжці.

(Ъахован' коммушѣв)

Коли я сижу в сїдлі,
лем пищати мож менї,
а коли з сїдла зоскочу,
та говорю кулько хочу.

(Дзвѣфонна сїлхавка)

Рве ся човен по габах
на розкладеных плахтах,
плавле човен, зирнят повен,
и не стане, бо не годен.
Як пристане вун удачно,
зерна сїяти ся зачнут.

(Чѣрвоулан' крѣпа' млювасавел)

Даякі важні́йші споминані дату́мы

891-916	перва споминка за Унгоград
1031	споминка у літопису за русинського князя Імрея
1040-1077-1095	король Ласлов I.
1101-1116-1131	король Іштван II.
?-1131-1141	король Сліпый Бийла
1222	споминка у листині за тевтонського грофа Лампертсасы
1262-1272-1290	король Владислав Сятый (IV. Kun László)
1250-1290-1301	король Андрій III.
1290-1301	основаня Сивлюша
1288-1308-1342	король Карол Ровберт
1326-1342-1382	король Лудвик Великий
1353	перва споминка за Хуст
1368-1387-1437	король Жігмонд
1390	Балиця и Драг основали Грушовський монастирь
1392-1394	король Жігмонд дарує Мукачово свому уйкови Теодору Коріатовичу
1404	майдавнійша русинська листина
1440-1458-1490	король Матяш (Hunyadi Mátyás)
1473	напечатана Будинська Хроника, перва книга о нашуй краині
1484	закон первый раз споминат о Русинах и дає їм полеготы
1552-1576-1612	король Рудолф II.
1711	придушили повстаня куруцув
1717-1741-1780	королиця Марія Теризія
1848	мадярська революція
1928-1987	Ендій Варгол

Наші автори

Тексти, позначині значком*, автори котрых непознаті, подані позад читанкы военных літ, господарської читанкы 1930-х літ, народных календарюв. Русинськое красное писемство не мож представити у єднуй малуй книжочці. Прото мусай было убрати май удповідное русинському менталітету, світониканю и прииманю, мусай было брати на позур и инші крітерії. Туй найшли собі місто у первум ряді творы, котрі сут валушні про дітськое читаня и хоть лем часточное доповнния тых многочисленных податок из нашої прущлости и нашого регіона, котрі позад даяких причин не трафили до школьных програм. Поезії українські и заграничных Русинув адаптовав С. Слободан.

Ач Золтан	1953	Мадярщина
Волошин Августин	1874-1945	Пудкарпатя
Галгашова Анна	1923-1996	Пряшувщина
Галчакова Анна	1929	Пряшувщина
Годинка Антоній	1864-1946	Пудкарпатя
Довгович Василь	1783-1849	Пудкарпатя
Докля Теодор	1931-1982	Америка
Духнович Александер	1803-1865	Пряшувщина
Женюх Петро	1971	Пряшувщина
Зелк Золтан	1906-1981	Мадярщина
Керча Тамара	1944	Пудкарпатя
Кеселіця Осиф	...	Пряшувщина
Кішова Юдіта	1967	Мадярщина
Ковач Міхал	1906	Войводина
Колошняй Мирон	1930	Войводина
Кондратович Иреней	1878-1957	Пудкарпатя
Королович Василь	1903-1993	Пудкарпатя
Кочіш М. Микола	1928-1973	Войводина

Коцюбинський Михайло	1864-1913	Україна
Лінтур Петро	1909-1969	Пудкарпатя
Лучкай Михайло	1789-1843	Пудкарпатя
Магочій Сінді	1972	Америка
Маркуш Александер	1891-1971	Пудкарпатя
Митрак Александер	1837-1913	Пудкарпатя
Міговк Петро	1899-1945	Пудкарпатя
Мудрий Василь	1930	Войводина
Мурянкa Петро	1947	Лемковина
Немцова Боженa	1820-1862	Чехія
Оліярь Яким	1914-1998	Войводина
Павлович Александер	1819-1900	Пряшувщина
Перфецький Євген	1888-1947	Росія
Петевфій Шандор	1823-1849	Мадярщина
Петров Алексей	1859-1932	Росія
Підгірянкa Марійка	1881-1929	Україна
Полянський Александер	1890-(?)	Пудкарпатя
Рымарь Меланія	1958	Войводина
Русинко Иван	1890-1960	Лемковина
Світлик Петро	1901-1963	Пудкарпатя
Сингаївський Микола	1936	Україна
Скубан Миколай	1932-1993	Войводина
Слободан Славко	1943	Пудкарпатя
Смолий Штефан	1933	Пряшувщина
Сова Петро	1894-1984	Пудкарпатя
Сухомлинський Василь	1918-1970	Україна
Толстой Лев	1828-1910	Росія
Чапек Карел	1890-1938	Чехія
Чопей Ласлов	1856-1934	Пудкарпатя
Чорій Юрій	1933	Пудкарпатя
Чуковський Корний	1882-1969	Росія
Шевченко Тарас	1814-1861	Україна

Содержаня

<i>Мамко, куп ми книжку</i>	2
<i>Утцюзнина*</i>	3
<i>Літо</i>	5
<i>У чужині</i>	6
<i>Побаламучений паук*</i>	8
<i>Нигда не забуду, з якого єм роду</i>	10
<i>Осінь*</i>	13
<i>Осінь в лісі</i>	15
<i>Наш край</i>	16
<i>Тиса</i>	19
<i>Василёва удплата*</i>	23
<i>Катунська</i>	26
<i>Наруд фіглює</i>	26
<i>Суль*</i>	27
<i>Марька їсти варила</i>	29
<i>Наруд фіглює</i>	30
<i>Хуст*</i>	31
<i>Через поле</i>	36
<i>Грушовський монастырь</i>	37
<i>Шумлят лісы, грают пісні,</i>	39
<i>Листина Балиці и Драга</i>	40
<i>Ученый сын*</i>	43
<i>Крумплі</i>	44
<i>Наша хыжочка</i>	45
<i>Сятый Вечур*</i>	46
<i>Коли ясна звізда</i>	48
<i>Пумста зимы*</i>	49
<i>Зима щипавиця</i>	51
<i>Село и город*</i>	52
<i>Семафор</i>	54

<i>Роса тай иней*</i>	55
<i>Звіринська школа</i>	57
<i>Гунцут вітер</i>	61
<i>Вітер*</i>	62
<i>Вручаніє</i>	66
<i>Як ся населяли наші села и вароші</i>	67
<i>Пословиці</i>	70
<i>Пудкарпатя по комуністах</i>	71
<i>Ендій Варгол ся вернув дому</i>	73
<i>Чорт и Катка</i>	75
<i>Світит місяць на нибі</i>	80
<i>Назва Ужгорода</i>	81
<i>Старый пикляк</i>	83
<i>Хыжа, котру поставив Джек</i>	87
<i>Як Матяш гостив панув и простакув</i>	90
<i>Два цапкы и дві козочки</i>	92
<i>Из друбного зеренка</i>	93
<i>Розбита фінжа</i>	93
<i>Пять дубкув</i>	94
<i>На навциві</i>	95
<i>Недобрый хлопчик</i>	95
<i>На кого ся учити</i>	95
<i>Защпоровав</i>	95
<i>Иде весна</i>	96
<i>Русинські герої мадярської революції*</i>	98
<i>Встань, Мадяре!</i>	101
<i>Паска</i>	103
<i>Вьшинёвый кертик</i>	106
<i>На Гуслю</i>	107
<i>Книга земледіля*</i>	110
<i>Хліб</i>	113
<i>Король Матяш</i>	114
<i>За Кошута</i>	118

Час	120
Годинка	121
Мамі	122
Из далека	123
Препотребный матеріял*	125
Ий, маву косу	128
На високум буку	129
Случай из русалками	130
Три яблока и една грушка	134
Бурбуруй	135
Якый хосен дают нам лісы*	145
Балада	147
Старый куфер	148
Удкы мае земля тепло?*	150
Говори правду!	153
Члены тіла	153
Водичка	154
Ілона Зрінїй*	155
Ференц Раковцїй II.*	156
У мукачовськум замку	158
Днёвник дерев*	160
Яблунька*	164
Кертик собі сію	166
Панські глупості	167
Гаданкы	174
Майстерство токмы	175
Шустер и чорт	179
Лишка и воробок	181
Медвідь и комар	182
Туй ми вучко	183
Гаданкы	184
Даякі важнійші споминані датумы	185
Наші авторы	186
Діти	191

Юдіта Кішова

Діти

Бавте ся, діти,
покля лем можете,
бо пак живот прийде,
а вун ся побавит з вами!

УТЦЮЗНИНА ● RUSZIN NYELVŰ

Читанка про недільні школи
(на русинськум языкови)

Gyermek olvasókönyv
vasárnapi iskola számára

*Зобрав, ушорив, графично убрядив
Ігорь Керча*

На убкладці рисунок Наталі Григорової

**УДАНИЯ РУСИНСЬКОГО МЕНШИНОВОГО
САМОУПРАВЛЕННЯ
ЙОЖЕФВАРОША**

Появленя книжки пудпоровали:
Столичное Русинськое Меншиновое Самоуправление

Графична убряда, преламуваня, печать:

Bog-Art Design

1156 Budapest, Nyírpalota u. 80. fszt.

Telefon: 36 1 410-6528

директор: Magdolna A. Kovács

Kiadó:

Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat

A kötet megjelenését támogatták:

Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat

ISBN: 963 00 6045 2

Budapest 2001.

